

Four Entered the Pardes: What Happened and What Does it Mean for Us?

Rabbi Efrem Goldberg
Boca Raton Synagogue

- I. Four Entered the Pardes
  - a. Where is the pardes?
    - i. Mentioned in tanach in three places
    - ii. Rashi – they ascended to the heaven
    - iii. Tosafos – they entered a meditative state
    - iv. Rambam
    - v. R' Moshe De Leon – Pardes = peshat, remez, derash, sod
    - vi. R' Avraham Abulafia – Pardes = paradise
  - b. Why did they go?
    - i. Megaleh Amukos – parallel with four sons
    - ii. Shelah – four entered vineyards
    - iii. Rabbeinu Chananel – they prepared to go
    - iv. Ben Yehoyada – wanted to correct the sin of Adom
- II. What Went Wrong? Take one
  - a. Ben Azzai – Other Worldly
    - i. Sota – described as diligent scholar
      1. Rashi – he was always studying
    - ii. Yevamos – didn't marry, so in love with Torah
    - iii. Berachos – see Ben Azzai in a dream will lead to piety
  - b. Ben Zoma – Scholar but lacked piety
    - i. Avos – wisdom, wealth and strength
    - ii. Berachos – see him a dream will achieve wisdom
    - iii. R' Todros Abulafia – grounded but lacked great piety
      1. Avos – learning greater than action...
  - c. Acheir – lost balance
    - i. R' Tzaduk Ha'Kohen – combination of yichud elyon and yichud tachton
    - ii. Rav Dessler
  - d. R' Akiva – Had it all
  - e. Who can learn Kabbalah?
    - i. Rama, Shach, Vilna Gaon
    - ii. Rav Ovadia Yosef, Rav Menashe Klein – must be grounded in halacha
    - iii. Ba'al Shem Tov – chassidus will promote Kabbalah
    - iv. Minchas Elazar – learn Kabbalah to bring Moshiach
    - v. Rav Lichtenstein
- III. What Went Wrong? Take Two
  - a. Ben Azzai – looked and died
    - i. Rashi – wanted to understand secret of why bad things happen to good people
  - b. Ben Zoma – looked and lost mind
    - i. Rashi – studied secrets of creation
  - c. Acheir – uprooted trees
    - i. Maharsha – couldn't reconcile so saw multiple gods
  - d. Rebbe Akiva – entered and exited complete and in peace
    - i. Rashi – learned secrets of reward and punishment but emerged complete
  - e. History
    - i. They all lived after destruction of 2nd Beis Ha'Mikdash, saw failed Bar Kochva revolt and suffered Hadrianic persecution. They entered pardes to understand suffering.
    - ii. Only one known by his name, is Rebbe Akiva
  - f. Rebbe Akiva optimism and faith
    - i. Chida – Lag Ba'omer is Rebbe Akiva starting again
    - ii. Stories from Berachos, Sanhedrin and Makkos
    - iii. Student of R' Nachum Ish Gam Zu

1. Chagiga 14b

אַרְבָּעָה נִכְנְסוּ – The Rabbis taught in a Baraisa: – There were FOUR who ENTERED THE sublime ORCHARD,^[18] AND THEY ARE [THE FOLLOWING:] בֶּן עֲזַאי וְבֶן זוֹמָא

BEN AZZAI, BEN ZOMA,^[19] ACHER^[20] AND R' AKIVA. Before they entered, R' AKIVA SAID TO THEM, as a warning: – WHEN YOU REACH NEAR THE PURE MARBLE STONES,^[21] מִים – DO NOT SAY, "There is WATER here, there is WATER here! How can we continue further?"^[22] דְּבַר שִׁקְרִים – BECAUSE IT SAYS: A practitioner of deceit shall not dwell within My house; A SPEAKER OF LIES SHALL NOT ABIDE BEFORE MY EYES.^[23] בֶּן עֲזַאי הִצִּיץ נִמְתָּ

BEN AZZAI GLANCED towards the Divine Presence AND consequently DIED.^[24] It is UPON HIM that THE VERSE STATES:^[25] – עָלָיו הַכְּתוּב אוֹמֵר – "DIFFICULT IN THE EYES OF HASHEM IS THE DEATH OF HIS DEVOUT ONES."^[26] בֶּן זוֹמָא הִצִּיץ – BEN ZOMA GLANCED AND BECAME MENTALLY UNSTABLE.^[27] And it is UPON HIM that THE VERSE STATES:^[28] – "WHEN YOU FIND HONEY, EAT WHAT IS SUFFICIENT FOR YOU, LEST YOU BE SATIATED AND VOMIT IT UP."^[29] אַחֵר קִיּוּץ בְּנִטְעוֹת – ACHER CHOPPED DOWN

SAPLINGS in the Orchard.^[30] ר' אַכִּיבָא וְצָא בְּשָׁלוֹם – R' AKIVA EMERGED IN PEACE.^[31]

Having mentioned the sagacious Ben Zoma above, the Gemara presents the first of two halachic inquiries addressed to Ben Zoma:^[32]

מִדּוּ לְסִרְקוֹ – They inquired of Ben Zoma: – שָׂאֵלוּ אֶת בֶּן זוֹמָא – What is the law if one wishes to neuter a dog? Is this permitted?^[34] [Ben Zoma] – אָמַר לָהֶם, "וּבִאֲרָצָה לֹא תַעֲשׂוּ" – The verse states:^[35] One [animal] whose testicles are squeezed, crushed, torn, or cut, you shall not offer to Hashem, nor

SAPLINGS in the Orchard.^[30] ר' אַכִּיבָא וְצָא בְּשָׁלוֹם – R' AKIVA EMERGED IN PEACE.^[31]

7. Rambam Hilchos Yesodei Ha'Torah 4:13 1135-1204

ריק וחסר: יג ועניי ארבעה פרקים אלו שבחמש מצות האלו הם שחכמים הראשונים קוראין אותו [וא]פרדם כמו שאמרו ארבעה נכנסו לפרדם. ואע"פ שגדולי ישראל היו וחכמים גדולים היו לא כולם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על בורין. ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדם אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר. ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצות. ואע"פ שדברים אלו דבר קטן קראו אותן חכמים שהרי אמרו חכמים דבר גדול מעשה מרכבה ודבר קטן הוויות דאביי ורבא. אעפ"כ ראויין הן להקדימן. שהן מיישבין דעתו של אדם תחלה. ועוד שהם הטובה הגדולה שהשפיע הקב"ה ליישוב העולם הזה כדי לנחול חי העולם הבא. ואפשר שידעם הכל קטן וגדול איש ואשה בעל לב רחב ובעל לב קצר:

2. Shir Ha'Shirim 4:13

חֲתוּם: יִשְׁלַחֶיךָ פֶּרֶדֶם רְמוּנִים עִם פְּרִי מִגְדִּים כְּפָרִים עִם-נִרְדִּים: יִנְרֵד |

Your arid fields are as a pomegranate orchard with sweet fruit, henna and spikenard.

3. Kohelles 2:5

בָּתִּים נִטַּעְתִּי לִי בְּרָמִים: הֵעֵשִׂיתִי לִי גִנּוֹת וּפְרָדִים וְנִטַּעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל-פְּרִי: וְעֵשִׂיתִי לִי בְּרִכּוֹת מַיִם לְהִשְׁקוֹת

I made myself gardens and orchards, and I planted in them all sorts of fruit trees.

4. Nechemia 2:8

יַעֲבִירוּנִי עַד אֲשֶׁר-אָבּוֹא אֶל-יְהוּדָה: הִיאֲנִי אֶל-אֶסָף שֹׁמֵר הַפֶּרֶדֶם אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ אֲשֶׁר יִתֶּן-לִי עֲצִים לְקִרְוֹת אֶת-שַׁעְרֵי הַבִּירָה אֲשֶׁר-לְבֵית וְלַחֻמַּת הָעִיר וּלְבֵית אֲשֶׁר-אָבּוֹא אֵלָיו וְיִתֶּן-לִי הַמֶּלֶךְ כִּיד-אֱלֹהֵי

And a letter to Asaph, the guardian of the king's orchard, that he give me wood to make beams for the gates of the castle that belongs to the Temple and for the wall of the city and for the house to which I shall go," and the king gave me according to the good hand of my God upon me.

5. Rashi

לפני מי שהרצה לפני אחרים: נכנסו לפרדם. עלו לרקיע על ידי שם: They elevated to the Heaven through the Name

6. Tosafos

נכנסו לפרדם. כגון על ידי שם ולא עלו למעלה ממש אלא היה נראה להם כמלך שעלו וכן פי' בערוך: לפרדם בלשון משום

They didn't literally go to Heaven, but it appeared they did

Halacha 13

The matters discussed in these four chapters concerning these five mitzvos are what the Sages of the early generations termed the *Pardes*, as they related:

"Four entered the *Pardes*..." Even though they were great men of Israel and great Sages, not all of them had the potential to know and comprehend all these matters in their totality.

I maintain that it is not proper for a person to stroll in the *Pardes* unless he has filled his belly with bread and meat. "Bread and meat" refer to the knowledge of what is permitted and what is forbidden, and similar matters concerning other mitzvos. Even though the Sages referred to these as "a small matter" - for our Sages said: "'A great matter,' this refers to *Ma'aseh Merkavah*. 'A small matter,' this refers to the debates of Abbaye and Ravva" - nevertheless, it is fitting for them to be given precedence, because they settle a person's mind.

8. Yechaveh Da'as 4:47
R' Ovadia Yosef
1920-2013

לחקר ברוך הוא ביום הדין. ע"כ. ורבינו המהר"ו בשער הגלגולים (הקדמה יא) כתב, שעסק התורה נכלל בפרד"ס, שהוא, פשט רמז דרש סוד, וצריך לעמול ולעסוק בכולם עד מקום שיד שכלו מגעת, ואם חיסר אחד מארבעה אלה יחזור בגלגול. ע"ש. (וכן הוא בהקדמות שער המצות). ויסוד דבריו בזה פרשת בלק (דף רב): „והיה כעץ שתול על פלגי מים, מה אילן זה יש בו שרשים ויש בו ענפים ויש בו עלים ויש בו פרחים ויש בו מוח וכו', כך התורה יש בה פשוטי המקראות, דרשות הפסוקים, רמזי החכמה על ידי גימטריאות ונומריקון, וסודות נעלמים" וכו'. ע"ש. וכבר האריך בזה הגאון המקובל מהר"ו בהקדמתו לספר שער ההקדמות, והובא בתחלת ספר עץ חיים. וראה עוד למרן החיד"א בספר דברים אחדים (דף ק' ע"ב), ובספר מדבר קדמות (מערכת פ' אות א'), ובספר דבש לפי (מערכת ק' אות מו), ובספר שומר אמונים (ויכוח א' אות כט), ובספר דעת ותבונה (בפתיחה ראשונה). ובספר פלא יועץ (מערכת לימוד).

9. R' Avraham Abulafia
1240-1291
Otzar Eden Ganuz

"You know what happened to the four sages of Israel, as it was said on them: Four entered the Pardes, which is a name for the divine science which is from the existence of the delight and so did the gentiles call the Garden of Eden, Paradiso, whose meaning is self-evident, that is a place of delight. It means that everything that someone desires to attain and he attains it, he remains some time with this attainment and [then] he is disgusted by it. This happens to everything that has some deficiency."

הנה כבר כללתי לך גם עניינים רבים בזה החלק וגם אוסיף עליהם בבא אחריו שמהם תתעורר על תעלומות חכמה עם מה שבשאר הספר הזה מעניינים אלו. כי קשרתי אלה באלה מפני שתעורר על אלה מאלה ועל אלה מאלה, ולא תחסר דבר מן הצורך בעיניך באלה ובאלה פעמים רבות. וכבר ידעת מה שקרה לארבעה חכמי ישראל כמו שאמרו עליהם ארבעה נכנסו לפרדס. והוא שם לחכמת האלהות שהוא מקיום התענוג וכך קראו הגוים לגן עדן "פרדיסו", ועניינו שהוא ניכר מאליו שהוא מקום עדן. וזה כי כל דבר שהוא תאב אליו להשיגו ומשיגו, והוא עומד קצת זמן בהשגתו עמו כבר מואס בו. וזה יקרה לכל דבר שיש בו חסרון השלמות הראוי לו בין מצד המשיג, בין מצד המושג, לא ילאה כח השלם אם תאב בו ואינו משיגו ברדפו אחריו, אבל יוסיף תענוג בדיפתו, ואם השיג ישמח במה שהשיג. ואם יכנסו מונעים ביניהם לא יסבלום שניהם. כי המושג, אם משיג את משיגו יניעהו עד שלא ישקוט ולא ינוח מן העדר ההשגה. אבל יעמידה על חזק עצמותה תמיד עד שתמצא בפעל. והמשיג יביאהו החשק לבקש עד שישוב אל השגתו. ועל זה הסוד חובר שיר השירים ר"ל על הוראת חשק החושק את החושק, לפי דמיון החושקים את חשוקיהם בטבעים, וחשק החושק את החושק, והיא בדמיון חתן וכלה. ובאו בו משלים מורים על מציאות המונעים שביניהם ועל סודם.

10. Megaleh Amukos
R' Nasan Nata Spira
1585-1683

Four entered the pardes =
four sons of Hagaddah

הזילה ולמה חינו שאל סנן רק ד' - צורך סמקס צריך
הוא צורך סנחן חורה לעמו ישראל וענין חורה נחלקת
לארבע חלקים הן הן ד' לצוסי חורה חרצנ נכנסו
לפרדס פשט רח"י דרוש קוד הן הן חרצנ נכנס
שכנגדן דברה חורה ונחלקת לר' רביע"י והוא קוד נח
היולא מן עדן בן שהן בן פרשיות שנחורה ונחלק לר'
ראשים שהם ד' דרכים אלו אחד חכם הלומד קודות
של חורה ואחד רשע הלומד רחיות ומופתים שאל
ע"ד השכל וא' חס שהוא רולה לדרוש חורה ח"ס
(חללים כ) חורה ה' תימיתה ע"ס צינח כ"פ ע"ד חס
ה' נאמנה ר"ת תמנע והוא ע"ד ח"ס נכסאדרין ע"ס

11. Shelah Ha'Kadosh
1565-1630
R' Yeshaya Horowitz

Four entered the pardes =
Four who drank the wine,
Adom, Noach, Avraham,
Aharon's sons

וימיהו דהליל בהקריבם ומה זה בקרבם אלא קרבם בהשגה ונתקיים בהם יקר בעיני ה' המותה לחסידיו כי ככה כתב בעל צרור המור כמו שמצינו ד' נכנסו לפרדס ר' עקיבא בן עזאי בן זומא אחר. כך נמצאו קודם להם ד' וקרה להם ג' ככה אדם הראשון ונח ואברהם אבינו וכני ארץ ופרדס הוא מקום גפנים ורמונים אדם הראשון חטא בגילה ונסתר קצין בנשיעה סוד סחימת אשכול ענבים ונמסר באותו פעם למינות כס'ש ר"ל אדם הראשון מין היה כן אלישע. נח ג' וישת מן דין וישכר נמרפה דעתו כשכור כן ב' והציץ ונפגע אברהם אבינו נטע אשל פרדס נכנס בשלום ויצא בשל' ויעבוד אברהם בארץ ירד למצרים במקום כל הבישופים והטומא' וניצל מהם ויעל אברהם וכל עליותיו הנגבה הרעה להחכים ירדים וכן ר' עקיבא נכנס ויצא בשלום. בני אהרן שהיו יין נכנסו הציצו וסחרו וכן בן עזאי ונתקיים יקר בעיני ה' המותה וסיתה אדם ביקר כל ילן אבל סיתה זו יקר בעיני ה' כי דיתה בקרבם לפני ה' ונראה בזה לתרץ משנה משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע כו' והקשו המפרשים שינוי לשון מקיבל למסרה. ע"ק דבין קנים לנביאים לא הכיר מאומה ואח"כ יחד ואמר ונביאים מסרה לאנשי כנסת הגדולה. ע"ק ומסרה ליהושע ולא יד' כיצד סדר משנה כו' אלא הנני מדבר סמורות לרסוי תורה והשגות דאלימות ויהושע וקנים

12. Rabbeinu Chananel
990-1053

ארצי אחריני גביה. ת"ר ד' נכנסו לפרדס אלו הן בן עזאי ובן זומא אחר ור' עקיבא. אמר להם ר' עקיבא כשאתם מגיעים אל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. פי' כינוהו פרדס מעין 6) ג"ע שהיא גנוזה לצדיקים כך אותו מקום הוא מקום בערבות שהנשמות של צדיקים צרורות בו ומפורש בהיכלות שהיו החכמים הראוין למדה הזו מתפללין ומנקין עצמן מכל דבר טומאה וצמין ומטבלין ומטהרין והיו משתמשין בשמות רצופין בהיכלות ורואין [היאך] משמרות המלאכים במעמדם והיאך היכל אחרי היכל ולפני' מהיכל וצוה אותם ר"ע כשאתם מגיעין להביט באובנתא דליבא אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים שאין שם מים כל עיקר אלא דמות בעולם נראית והאומר מים נהדף שנמצא משקר ובלשון הזה מפורש בהיכלות רבתי מפני ששומרי היכל פתח שיש מטילין ומשליכין אלף אלפי גלי מים ואין שם אפי' טפה אחת. א"ר עקיבא נראה כמי שיש בו גלי מים ואין בו אפילו טפה אחת אלא אויר זיו אבני שיש טהור שהן כלולות בהיכל שהיה זיו פניהם דומים למים והאומר מים הללו מה טיבן נהדף ובן עזאי הציץ. כלומר הוסיף להזכיר בשמות כרי להביט באספקלריא מאירה ומת. בן זומא הציץ ונפגע. כלומר

13. Ben Yehoyada
R' Yosef Chaim
1835-1909

They wanted to correct
the sin of Adom ha'rishon

14. Chagiga 15a

Having mentioned the sagacious Ben Zoma above, the Gemara presents the first of two halachic inquiries addressed to Ben Zoma:^[32]

מהו לְסְרוּסִי – **They inquired of Ben Zoma:**^[33] **שְׂאֵלוֹ אֶת בֶּן זוֹמָא – What is the law if one wishes to neuter a dog? Is this permitted?**^[34] **– [Ben Zoma] said to them:** The verse states:^[35] *One [animal] whose testicles are squeezed, crushed, torn, or cut, you shall not offer to Hashem, nor*

shall you do [so] in your land. The latter words are expounded as follows: **– To any animal in your land, you shall not do so – even to a dog.**^[36]

The second question addressed to Ben Zoma:

בְּתוּלָה – **They inquired of Ben Zoma:** **שְׂאֵלוֹ אֶת בֶּן זוֹמָא – If a virgin became pregnant, what is her halachic status in regard to marrying a Kohen Gadol?**^[37] **– Are we concerned for the scenario mentioned by Shmuel?** **– דָּאֵמֵר שְׁמוּאֵל** – For Shmuel said:

I am capable of cohabiting many times with a virgin without rupturing the hymen and causing blood to flow from it.^[1] If, then, the “virgin” is pregnant because she had relations while leaving her hymen intact, she is in fact not a virgin and she is prohibited to a Kohen Gadol.^[2] **או** – **Or perhaps the scenario described by Shmuel is uncommon, and the virgin’s pregnancy must be explained differently?** **– [Ben Zoma] replied to them:** **דָּאֵמֵר לְהוּ – The scenario described by Shmuel is uncommon;**^[3] **– rather, we may suspect that [the virgin] indeed had no relations but became pregnant by bathing in a bathtub in which semen had been deposited.**^[4]

The Gemara raises an objection:

בִּלְשׁוֹנוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹרֵה – But Shmuel has said: **כָּל שִׁבְכַת זָרַע שְׂאֵינוֹ יוֹרֵה – Any seminal emission that does not shoot like an arrow cannot fertilize.**^[5] – ? –

The Gemara resolves the objection:

Originaly, when the seminal emission was ejaculated into the bathtub water, it shot like an arrow as well.^[6]

A story involving Ben Zoma:

The Rabbis taught in a Baraisa: **מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – AN INCIDENT occurred WITH R' YEHOSHUA BEN CHANAN-YAH – AS HE WAS STANDING UPON A STEP IN THE TEMPLE MOUNT.** **נִרְאָהוּ בֶּן זוֹמָא וְלֹא עָמַד – NOW, BEN ZOMA, who was much younger than R' Yehoshua, SAW HIM there BUT DID NOT STAND UP BEFORE HIM as befit his dignity.**^[7] **– אָמַר לוֹ – Noting this absent-minded behavior, [R' YEHOSHUA] SAID TO HIM: מַאֲיֵן וְלֵאֲיֵן בֶּן זוֹמָא – WHERE ARE YOU**

שָׁמַר חֶסֶד וְנִכְסוֹ לַפְּרָדָּס. הִנֵּה בִּשְׁעַר קְדוּשָׁה כְּתוּב רַבִּינּוּ מִהֲרָחוֹ"ו ז"ל, מִה שְׁנִקְרָא בְּחִלְמוֹר עֲלֵיית הַפְּרָדָּס הוּא הַיֵּרֶה הַנִּקְרָא עוֹלָם מִטָּ"ט, וְלֹא הוּא שְׁמִשִּׁים יְדוּעִים לַפְּתוּחַ הַשְּׁעָרִים שֶׁ מִן עוֹלָם הִשְׁפֵּל וְהִנְחִיף וְהִיטָה, וְלִיחַד הַיְּחִידִים וְהַתְּפִלוֹת הַגְּאוּתִּים כִּי עוֹלָם הַיֵּרֶה בִּשְׁעַר הַפְּרָדָּס שָׂבָה, וְהוּא שְׁמוֹת פְּרָקִי הַכֹּלֹת שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ רַבִּי נְחוּמִיא וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי יִשְׁמַעֲלֵאל וְרַבִּי עֲשִׂי. וּבְפִירוּשׁ פְּרָקִי אֲבוֹת לְרַבִּינּוּ מִהֲרָחוֹ"ו ז"ל הַגְּדוּשׁ בְּסוֹף שַׁעַר מֵאֲמָרֵי ר"ל, בְּבִיאֹר בְּרִיחָא דְרַבִּי אֱלִימִלֵּךְ לֵל הַעוֹסֵק בְּחֹרֶה לְשִׁמְהָ וְזִכֵּה לְרַבְרִים הִרְבֵּה, כְּתוּב מ"ט נִכְסוֹ לַפְּרָדָּס שְׂוֹא פֶשַׁע רָמוֹ דְּרַשׁ סוֹד, וְנִכְסוֹ לְהִבִּין פְּנִימוֹת הַסּוֹד שְׂוֹא יוֹתֵר רֹחֵי וְכו' ע"ש. וּבִשְׁעַר מֵאֲמָרֵי ר"ל כְּתוּב רַבִּינּוּ ז"ל בִּיאֹר מֵאֲמָר זֶה דְּגִמְרָא דִּידֵּךְ, שְׂאֵרְבֵּעָה חֲכָמִים אֵלּוּ שְׂהִיוּ מוֹפְלָגִים בְּחִכְמָה וְהִיוּ לוֹפִים בְּרוּחָ"ק וּבְמַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה, עֲלֵה דְעַתָּה לְתַקֵּן חֲטָא פִּנְס הַעֲלוֹם שֶׁל אֲדָרָה, וְשִׁלְשָׁה מֵהֶם עָשׂוּ בְּסוֹד הַתִּקּוּן, אֶחָד עֲשׂוֹת אֱלִישֶׁע הִיטָה גְדוּלָּה מְכֻלָּם, וְלִכְךָ נִלְחֲמוּ בִּי הַקְּלִיפּוֹת, וְנִשְׁדַּר שֶׁם ב"מ, וְרַק רַבִּי עֲקִיבָא תִּיקֵּן יוֹתֵר טוֹב מְכֻלָּם ע"ש. וּלְפָ"ז מ"ט בְּבִיאֹר פְּרָקִי אֲבוֹת שֶׁנִּכְסוֹ לְהִבִּין וְלִידַע פְּנִימוֹת הַסּוֹד, וְזֶה הִיטָה חֲכָמִים כֻּנְהָם, אֶחָד בָּאוּ לְתַקֵּן חֲטָא חֲסָד אֲדָרָה כִּי שִׁחַח יְהוָה יְכוּלִים לְהַשִּׁיב פְּנִימוֹת הַסּוֹד, דָּאֵר בָּהֶם תֵּלִיא, וְכִיוֵּן דְּלֹא עֲלֵתָה בְּדִם תִּיקֵּן חֲטָא אֲדָרָה, אִלּוּ לֹא הִשְׁנִי פְּנִימוֹת הַסּוֹד, וְהִבֵּן הַעֲבָ:

COMING FROM AND WHERE ARE YOU HEADED TO, BEN ZOMA?^[8] **צוּקָה הֵייתִי בֵּין – [BEN ZOMA] REPLIED TO [R' YEHOSHUA]:** **מִיּוֹם הָעֲלִיּוֹנִים לְמִיּוֹם הַתַּחְתּוֹנִים** **I WAS SURVEYING the space BETWEEN THE UPPER WATERS AND THE LOWER WATERS**^[9] **וְאֵינִי בֵּין – AND I discovered that THERE IS BETWEEN THEM where they join ONLY THREE FINGERSBREADTH,**^[10] **– AND** **וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם** **– AS IT SAYS,**^[11] **– AND THE BREATH OF GOD HOVERED UPON THE SURFACE OF THE WATERS.** **The word hovered indicates a separation of three fingersbreadth, LIKE A DOVE THAT HOVERS ABOVE HER YOUNG in the nest BUT DOES NOT quite TOUCH THEM.**^[12] **– אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְתַלְמִידָיו – Later, R' YEHOSHUA TOLD HIS DISCIPLES:** **בְּנֵינִי בֶּן זוֹמָא מְבַחוּץ – BEN ZOMA IS STILL ON THE OUTSIDE.**^[13] **His analysis is fundamentally flawed.** **– מְבַדִּי, וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם** **– אֵימַת הוּא** **LET US SEE: Regarding WHEN WAS IT said, AND THE BREATH OF GOD HOVERED UPON THE SURFACE OF THE WATERS?** **– בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן – REGARDING THE FIRST DAY.** **– הַבְּדִלָּה בְּיוֹם שֵׁנִי הוּא דְּהוּאִי – Yet IT WAS only ON THE SECOND DAY THAT THE DIVISION between the waters TOOK PLACE, – דְּכֵתִיב – AS IT IS WRITTEN:**^[14] **וַיְהִי, "וְיָהּ – God said, "Let there be a firmament in the midst of the waters, AND LET IT SEPARATE BETWEEN WATER AND WATER." ... and there was evening and there was morning, a second day.**^[15]

The Gemara inquires:

– And how much, in fact, is the distance between the upper and lower waters?

The Gemara presents several views:

– Rav Acha bar Yaakov says: A hairsbreadth. **– וְרַבִּנּוּ אָמְרִי בִי גוּיָא דְּגִמְלָא – And the Rabbis**

say: Like the space between one plank of a bridge and the next plank. **מר זוטרא ואיתימא רב אסי אמר** – Mar Zutra, and some say, Rav Assi, says: **בתרי גלימי דפריסי אהררי** – Like two garments one spread upon the other. **ואמרי לה** – And some say: **בתרי כסי דסחיפי אהררי** – Like two cups, one stuck inside the other.^[16]

The Gemara commences a lengthy discussion of Acher (Elisha ben Avuyah), beginning with part of the Baraisa that began, “There were four who entered the Orchard”:

אחר קיצץ בגטיות – Acher chopped down saplings in the Orchard.^[17] **עליו הכתוב אומר** – It is upon him that the verse states: **אל-תתן את-פיך לחטיא את-בשרך** – *LET NOT YOUR MOUTH BRING GUILT UPON YOUR FLESH.*^[18] **מאי היא** – What was it that happened? When Acher entered the Orchard, **הוא ראה את-המלאך** – he saw the angel, Metatron, **והוא יושב** – who was given permission to sit in order to record the merits of the Jewish people.

אמר – Acher said, **גמירא** – “We have a tradition **דלמעלה** – that above there is neither sitting, nor competition, nor the back of a head,^[20] nor weariness.^[21] Yet Metatron is sitting: **שמה חס ושלום שתי** – Perhaps (Heaven forbid!)^[22] there are actually two authorities, God and Metatron.”^[23] **אפקוהו למיטטרון** – They took Metatron out^[24] **ומחיוורו שיתין פולסי דנוכא** – and inflicted upon him sixty blows of fire.^[25] **אמרו ליה** – They said to [Metatron], **מאי טעמא בי חזיתיה לא קמת מקמיה** – “Why did you not stand before [Acher] when you saw him?”^[26] **איתיהיבא ליה רשותא למימחק וכוותא דאחר** – [Metatron] was then given permission to erase the merits of Acher.^[27] **אזתה** – **שובו** – A Heavenly voice emerged and said,^[28] **שובו** – *Return, O wayward sons* – except for Acher.^[29] **אמר** – [Acher] said to himself, **הואיל נאטירי** – “Since that person [himself] has been banished from that world [the World to Come], **ליפוק**

let him go out and indulge his pleasures in this world.” **אמר** – Acher thus strayed to the ways of bad society.^[30] **נפק אשכח זונה תבעה** – He went out, found a harlot and asked for her services.^[31] **אמרה ליה** – She said to him, **ולאו אלישע בן אבניה את** – “But are you not the great Sage, Elisha ben Avuyah?!” **אמר** – In response, [Acher] uprooted a radish from a radish patch on the Sabbath, which is a capital offense, and gave the radish to her. **אמרה** – She said, **אחר הוא** – “This must be someone else.”^[32]

15. Sota 49a

Qualities which vanished in their various times:

Once R' Meir died, there ceased to be composers of parables.^[60] **Once Ben Azzai died, there ceased to be diligent [scholars].**^[61] **Once Ben Zoma died, there ceased to be experts in exegesis.**^[62] **Once R' Akiva died, the glory of Torah ceased.**^[63]

17. Yevamos 63b

באילו שופך דמים וממעט הרמות – BEN AZZAI SAYS: **אין עזאי אומר** – One who abstains from procreation is regarded AS IF HE HAD both SPILLED BLOOD AND DIMINISHED THE Divine IMAGE, **שנאמר** – **ואתם ברו ורבו** – FOR IT SAYS after both phrases (the phrase, *whoever sheds the blood of man*, and the phrase, *for in the image of God*): **AND AS FOR YOU, BE FRUITFUL AND MULTIPLY.**^[60]

The Baraisa continues:

אמר לו לכו עזאי – When his colleagues heard this statement, **אמרו לו לכו עזאי** – **יש נאה דורש** – **THERE ARE** those who PREACH WELL, **ונאה מקנים** – **AND PERFORM WELL.**^[60] **אין נאה** – and there are others who PERFORM WELL, **אין נאה** – **YOU, HOWEVER, PREACH WELL, BUT DO NOT PERFORM WELL.** **אמר לו עזאי** – **BEN AZZAI ANSWERED THEM,** **אמר לו עזאי** – **BUT WHAT** else CAN I DO? **ומה אעשה** – **FORM MY SOUL CRAVES THE TORAH.** **אמר לו עזאי** – **THE WORLD CAN BE PRESERVED THROUGH OTHER PEOPLE.**^[62]

16. Rashi

מחלי: שקדנים. שוקדין על דלתות בית המדרש לילה ויום כדאמר ביצמנות (דף סג:) חבל מה לעשה שנפשי חשקה בתורה: הרשעים.

The Baraisa continues:

הם — שְׁלֹשָׁה תַלְמִידֵי חֲכָמִים — THERE ARE THREE STUDENTS OF THE SAGES^[19] whose appearance in a dream has special meaning: הָרֹאֶה בֶּן עֲזַאי בְּחֵלֹם — ONE WHO SEES BEN AZZAI IN A DREAM — יִצְפֶּה לְחֻסְדֵּי תְּשׁוּבָה — MAY ANTICIPATE attaining PIETY.^[20] — בֶּן זֹמָא — If he sees BEN ZOMA, — יִצְפֶּה לְחֻכְמָה — HE MAY ANTICIPATE acquiring WISDOM.^[21] — אַחֵר — And if he sees ACHER [Elisha ben Avuyah], — יִדְאָג מִן הַפּוֹרְעָנוּת — LET HIM FEAR Heavenly RETRIBUTION.^[22]

18. Berachos 57b

19. Pirkei Avos 4:2-3

ב בן עזאי אומר, הוי רץ למצוה קלה יב

Ben Azzai said: Run to do even a minor mitzvah, and flee from sin, for one mitzvah leads to another, and one sin leads to another – for the reward of a mitzvah is another mitzvah, and the recompense of a sin is another sin.

He used to say: Despise no one and disdain nothing, for there is no one who does not have his hour and there is nothing

(פְּבַח־מוֹרָה), ובוֹרַח מִן הַעֲבֵרָה י. שְׁמִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה י, וְעֵבֶרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה יט. שְׁשֹׁכֵר מִצְוָה, מִצְוָה. וְשֹׁכֵר עֲבֵרָה, עֲבֵרָה יט: ג הוּא הֵיָה אוֹמֵר, אֵל תְּהִי כֹז לְכָל אָדָם י, וְאֵל תְּהִי מִפְּלִיג יח לְכָל דְּבָרִים, שְׁאִין לָךְ אָדָם שְׁאִין לוֹ שְׁעָה י ואִין לָךְ דָּבָר שְׁאִין לוֹ מְקוֹם כא: ד רַבִּי

20. Pirkei Avos 4:1

א בן זומא אומר, איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר (תהלים קיט), מכל מלמד השכלתי פי עדותיך שיחה לי. איזהו גבור, הפובש את יצרו, שנאמר (משלי טו), טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר. איזהו עשיר השמח בחלקו,

Ben Zoma said: Who is wise? One who learns from everyone...who is strong? One who masters his impulse...who is wealthy? One who rejoices in what they have.

21. R' Todros Abulafia
1247-1306
Otzar Ha'Kavod 32a

Ben Zoma was grounded unlike Ben Azzai, but he lacked the piety of Ben Azzai and so when he gazed he went insane.

רבה דביקות הלכות בדברים עליונים שהם יסודות... ונאמר בלור דבדור נתרד מן הגוף מכל מקרה שגוף חיד' צלול שכל ורמת חנוכה כי טוב ולא שבה עוף לחקמה וזה הוא חמלה גדולה ועל כן נאמר יקד נטלי' ה' החותה לחסידיו- ודלא כדברי החסידים שאמרו שה' רא' השכי' ומת משום שנאמר' לי לא ידאני האדם ואי שאלם כהוא עשיתם לכוני' ונאמר יתיר גדול מתרע'ם' (בן זומא הכין ומת עליו הסת' אות' דכש תלאת אכול דייך וגו' עד אחר קליך בנטיעות עליו הכתוב אומר א תתן את פך לחטוא את בשרך' מאי חיי חיי ליה למטטורין דאיהיה ליה רשות' לחיתב) בן זומא הכין דענו מוכלת נתקלקלו אללו הדברים ונטרפה דעתו כמו ארס הנפגע וגשתטה שאינו חסיד הדברים על צוריו. ומש אפקוהו למטטורין ומחינהו כשיצין פולסי דגור' כך הראה לו א' שע אחר לפי דעתו ומחשבתו המכוערת כדי להודיע לו שאין אל רשות אחד בלבד. ויש לויתר עזר ומחינהו ציטין פולסי דמור' שיתורף בו אש אוכלת מן האש הגדולה שלמעלה לגזור על אחר גורדין קשה שאם אי אזה אומר בן מטטורין מה עשה ור' עקיב' פלה בשלום וירד בשלום (כ'א נכנס בשלום עליו הכתוב אומר משכני אחריו גרולה) ואף ר' עקיב' ביקשו מלאכי השת' לרחקו ואיל הקב' הניחו לו לנקו זה שראוי להשתמש בנבואי' מאי דרש אחר רבה בר בר חנה א'ר חייא בר אבא א'ר יוחנן לא ברוחו ה' וגו' כי היה רבי עקיב' שלם בכל מיני שלימות וכאשר הגיע לגבול שכל האדם אי אשה להגיע לו ועמד ולא הרם לפלוג א'ר ופ' נאמר עליו משכני אחריו גרולה ד'ל שנמשך אחר המושך ואינו עובר ואינו נכנס לפניו מן הגבול. ואעפ' כן אשר הגיע מה שהשיג' אחר מ'ת לא טעה בטעותו ואחר שהוא אית' וחרון בנבואות שלו אשר חממו ועל ידו הם חקבלים ושהר' רוג'ת' מרדכיה שלו ואותן דברים שקליך והסריד אחר זהר בהם ר'ע וידע שהכל א'ר ולכן עלה בשלום וירד בשלום:

22. Pirkei Avos 3:12

He also used to say: For one whose good deeds exceed his wisdom, wisdom endures. For one whose wisdom exceeds his good deeds, wisdom does not endure.

יב הוא הִיָּה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁמַּעֲשִׂיו מְרַבִּין מִחֲכָמָתוֹ, חֲכָמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. וְכֹל שֶׁחֲכָמָתוֹ מְרַבָּה מִמַּעֲשָׂיו, אֵין חֲכָמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת: יג הוא הִיָּה אוֹמֵר, כֹּל שְׂרוּתֵי הַפְּרִיּוֹת נִנְחָה

24. Michtav Mei'Eliyahu
R' Eliyahu Dessler
1892-1953

ארבעה שנכנסו בפרדס

ובדרך זו אפשר להבין הגמרא בארבעה שנכנסו בפרדס (חגיגה יד: – ע"י באריכות מאמר "במופלא ממך אל תדרוש" להלן במדור זה) שאמר להם ר' עקיבא "כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים", כי מים היינו תורה, ו"מים מים" היינו קריאה בהתפעלות. אמר להם שיזהרו מהתפעלות מהחידוש שיתגלה להם שם בתורה כי באותן דרגות עליונות רגשות כאלה יכולים להפריע כי ההתפעלות והנאתה היינו ראית עצמו כנ"ל. [וזה מה שמסיים הגמרא "משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני". ו"אבני שיש טהור" לפ"ז מרמז להתבוננות השקטה והשבה אל הלב, כי יש אבני שיש שנראים כמים שוטפים כגלי הים (כ"ב ד.), ואמר להם ר"ע אל תשתוממו מגלי החידושים אלא תסתכלו ותתבוננו בהשקט בנפלאות יופי הצורה "צורתא דשמעתתא" ובוזה תגיעו להשבה אל הלב]. נמצא שהתפעלות יכולה לסייע, וגם יכולה לעכב, לראיית הלב. וכן גדר כל חיצוניות, כגון שלא לשמה, שאם אין עולים ממנה ולמעלה הריהי יכולה ליהפך לעבודה זרה. (ע"י במדור "פנימיות וחיצוניות" מאמר "שותד לשטן (א)" פסקא: "עבירה לשמה").

23. R' Tzadok Ha'Kohen
1823-1900

[כז] ולכך 'אחר' טען שתי רשויות, דיש רשות בפני עצמו לידע טוב ורע, ואם כן יוכל לבחור ברע, כי הנה זו הקושיא היא קושיא הידוע מידיעה ובחירה וכנודע, והיינו דמאחר שרואין שניתן בחירה ברע אם כן אין רשות לידעת ה' יתברך מקפת על זה, ולכך חשב שאין עזר ה' יתברך מגיע לזה, כי הוא מוכרח כשיצור מתגבר להרע, ונמצא הוא רשות בפני עצמה. ולכן בחר ברע כדי ליהנות גופו, וזה שאמרו דחזא למט"ט כו',¹⁸⁷ כידוע בתיקונים דמט"ט נקרא יקו"ק הקטן, וכמו שאמרו ז"ל (סנהדרין לה, ב) ששמו כשם רבו, ואל תמר בו אל תמירנו. כי עץ הדעת טוב ורע הוא אילן גמור כמו אילנא דחיי, פירוש אילן נקרא המקיף כל הענפים והסעיפים מראש וסוף עד השורש הכל, שיש בו גם כן שורש מושרש, וכך הוא תוקף העץ הדעת דטוב ורע כידוע. ולכך הוא כותב זכויות וחובות, לפי שהוא עץ הדעת טוב ורע היינו זכות וחוב. וחזייה דיתיב, כי באמת

ארבעה נכנסו בפרדס

איתא בגמרא (חגיגה יד:) "ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן: בן עזאי, בן זומא, ואחר ורבי עקיבא". ומסיק שם: "בן עזאי הציץ ומת... ובן זומא הציץ ונפגע... אחר קיצץ בנטיעות, ר' עקיבא נכנס בשלום ויצא בשלום". (כך הגירסא בעין יעקב.) והנה הסכנה של הכניסה בפרדס היא כנ"ל. כי יש סכנה גדולה למתבונן בבחינות עליונות של גילויים בעוד שהוא עדיין בעבודת היראה ויש בו שלא לשמה וסתירות. כל מה שתגבנה השגותיו, לעומתן תגדלנה הסתירות שכלבו, כי ההשגות תובעות ממנו מעשים שאינם לפי מדרגתו האמיתית. וכשהסתירות תגיענה לשיאן הרי האדם בא לידי משבר. [יש אשר לבו אינו יכול לסבול את הסתירות ומת. יש אשר מוחו אינו יכול לסבול הסתירות ויוצא מרעתו]. ויש אשר נפשו אינה יכולה לסבול את הסתירות ובא למסקנה ש"שתי רשויות הן", כמו שכתבנו לעיל.

ללמוד כי אם מקרא משנה (ב) וגמרא והפוסקים הנמשכים אחריהם וזה יקנה העולם הזה והעוה"צ ׀ אבל לא בלמוד (ד) שאר החכמות (ריב"ש סי' מ"ה וחסלמידי רשב"א) [יח] ומ"מ מותר ללמוד באקראי בשאר חכמות [יט] ובלבד שלא יהיו ספרי מיניס וזהו נקרא בין החכמים פיל בפחדם ואין לאדם לפייל (ג) בפחדם רק לאחר שכלא כריסו בשר ויין והוא לידע איסור והיחר ודיני המצות (רמב"ם סוף מדע ס"ם ד' מהל' יסודי החורה):

ע"כ: י אבל לא בלימוד שאר
החכמות . כגון ספרי הפילוסופים
והטובים והחכמה הקבלה וכיוצא בזה
ואין לשון הרב מתוקן שכתב וזהו
נקרא בין החכמים טיול בפרדם כו'
משמע שכל שאר החכמות זולת
הש"ס נקרא טיול בפרדם ואינו כן
ההרמב"ם כתב בספרו מהל' יסודי
החורג שעניני מעשה בראשית
ומעשה מרכבה הם מחכמים קוראים
אחר פרדם כמ"ס (כפ' אין דורשין)
ארכבעה נכנסו לפרדם ואף ע"פ
שגדולי ישראל ומכמים גדולים היו
לא טולס היו בזה כח לידע ולהשיג
כל הדברים על צורין ואין אומר
שאין ראוי לטייל בפרדם אלא מי
שנתמלא בריסו לחם ובשר ולחם
ובשר הוא לידע האסור והמותר
וכיוצא בזה משאר המלות ואף ע"פ
שדברים אלו דבר קטן קראו אותן
חכמים שהרי אמרו (בבבא ברהר
דף קל"ד ע"א) דבר גדול מעשה
מרכבה דבר קטן הוויית דאבי ורבה
אע"פ כן ראויין הן לסקדימן שהם
מיישבים דעתו של אדם חתלה ועוד
שהם הטוב' הגדולה שהשפיע הקב"ה

לִישׁוֹב הַעֲוִה"ז כְּדִי לַנְּחֹל חַיֵּי הַעֲוִה"ז וְאֶפְסָר שְׂוִידֵעִים הַכֵּל קַטָּן וְגֹדוֹל אִיִּם וְאִשָּׁה בַעַל לֵב רַחֵם וּבַעַל לֵב קָרֵף ע"כ גַּם בְּדִרְיָסָה נִסְחָךְ בִּלְשׁוֹן זֶה שֶׁכֵּחַ הַרֵב וְלֹא עֵינֵי רַק בְּדִבְרֵי הַרְמָ"ם שֶׁכֵּסֶ"ל מֵהַ"ל ח"ה שֶׁסִּיִּים שֶׁם וְחִ"ל וְעֵינִיִּים הַנִּקְרָאִים פֶּדֶס בְּכָלל הַשָּׂם הֵן וְכַחַּם עַלְיוֹ ח"ל וְדִבְרֵיו חֲמוּסִים לַפַּעַ"ד כִּי לַפַּעַ"ד פֶּדֶס הַיֹּדֵעַ ר"ל חֲמוּמָה הַטְעָמִית וְאִךְ כִּלְלוֹ בְּכָלל הַשָּׂם וְחִ"ל שֶׁפֶדֶס רִ"ל ע"ד שֶׁאֲמָרוּ ד' נִכְסֹם לַפֶּדֶס וְכֹחַ חֲקִירָה עֵינִיִּים אֱלֵסִיית וְהִשִּׁי' אִזֶּה כֵּחַ הַרְמָ"ם שֶׁאֲנִיִּם שֶׁכֵּלְל הַשָּׂם הֵן מִמֵּל לֹא יִלְמְדוּ רַק אַחֵר שְׁמִיאל כְּרִיסוֹ מִמִּשְׁנֵה וְשֶׁם וְכִ"ל וְחִ"ל רֹאשׁ דְּבִרֵי הַרְמָ"ם שֶׁכֵּסֶ"ל מֵהַלְבוֹת יִסּוּדֵי הַתּוֹרָה שֶׁהִבְחִיתִי לֹא כֵּחַ כֵּן גַּם הַמְקוֹבִלִים וְשֹׁאֵר הַחֲסִירוֹת הַפְּלִיגוֹ בְּדִבְרֵי שֶׁלֹּא לְלַמּוֹד חֲכָמָה הַקְבֵּלָה עַד אַחֵר שְׁמִיאל כְּרִיסוֹ מֵהַשָּׂם וְיֵשׁ שֶׁכֵּחַ שֶׁלֹּא לְלַמּוֹד קְבֵלָה עַד שִׁיחָא בֵּן אֲרֻבָּעִים שָׁנָה כְּמִ"שׁ בֵּן אֲרֻבָּעִים לְבִינָה שֶׁכֵּסֶס שֶׁאֲרִיִּךְ קְדוּשָׁה וְהַתְרָה וְחִירוֹת וְנִקְיוֹת לֹא וְרֹב הַמַּחְפְּרָאִים לַעֲלוֹת בְּחִכְמָה וְזֶה הוֹדֵס הַזֶּמֶן הַרְאִיוֹ הוֹמָמָו בִּלְאֵ שֶׁת כְּמִ"שׁ כֵּל לֹא בְד' חֲכָמִי הַחֲמָם : ? מִפְּנֵי

[illegible]

28. Yechaveh Da'as 4:47
R' Ovadia Yosef
1920-2013

סימן מז

שאלה: מה היא דעת תורה לגבי הפרסומים בזמן האחרון בכלי התקשורת ובעתונים, על ידי גורמים שונים, הקוראים לקהל הרחב להצטרף בהמוניהם ללימוד תורת הקבלה, ולהפצתה ברבים?

תשובה: אמנם אמת נכון הדבר שערך לימוד הקבלה נשגב מאוד ליראי ה' ולחושבי שמו, אין ערוך אליו, וכמבואר בזוהר פרשת פקודי (דף רמז:), בגודל העונש למי שאינו עוסק בסתרי תורה, ולאידך גיסא גודל שכר העוסקים בתורת הסוד. ע"ש. ובמדרש משלי (פרשה י') על הפסוק לא ירעיב ה' נפש צדיק, אמר רבי ישמעאל, בא וראה כמה קשה יום הדין שעתיד הקדוש ברוך הוא לדון את האדם בעמק יהושפט, בא לפניו מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה, והקדוש ברוך הוא הופך את פניו ממנו, ומלאכי חבלה שולטים בו וכו'. כיון שבא תלמיד חכם לפניו, אומר לו הקדוש ברוך הוא, בני אמור לפני מה שלמדת, ואם אינו יודע להשיב הוא בוש ונכלם, על אותה שעה היה אומר רבי ישמעאל, אוי לאותה בושת אוי לאותה כלימה. בא מי שיש בידו שנים ושלשה סדרים, אומר לו הקדוש ברוך הוא, בני למה לא למדת כל ההלכות, למה לא עסקת בתלמוד, והלא נאמר כל הנחלים הולכים אל הים, זה התלמוד. בא מי שיש בידו הלכות, אומר לו הקדוש ברוך הוא, בני למה לא למדת אגדה, והלא בשעה שהחכם יושב ודורש ברבים אני מוחל ומכפר כל עונות בית ישראל, ובשעה שעונים אמן יהא שמיא רבה דאגדתא אני מבטל מעליהם כל גזרות קשות ורעות. (עין תוספות שבת קיט: מהפסיקתא בשם רבי ישמעאל בן אלישע). בא מי שיש בידו תלמוד, אומר לו הקדוש ברוך הוא, בני צפית במרכבה? שאין לי הנאה וקורת רוח בעולמי אלא בשעה שתלמידי חכמים עוסקים בתורה וצופים במרכבה, כסא כבודי היאך עומד, השמל היאך עומד וכו', וכי לא זהו גדולתי וחדרי שבני מכירים את כבודי? מכאן אמר רבי ישמעאל, אשרי תלמיד חכם שלימודו משומר בידו שיהיה לו פתחון פה להשיב להקדוש ברוך הוא ביום הדין. ע"כ. ורבינו המהרש"ו בשער הגלגולים (הקדמה יא) כתב, שעסק התורה נכלל בפרד"ס, שהוא, פשט רמז דרש סוד, וצריך לעמול ולעסוק בכולם עד מקום שיד שכלו מגעת, ואם חיסר אחד מארבעה אלה יחזור בגלגול. ע"ש. (וכן הוא בהקדמת שער המצות). ויסוד דבריו בזוהר פרשת בלק (דף רב.): „והיה כעץ שתול על פלגי מים, מה אילן זה יש בו שרשים ויש בו ענפים ויש בו עלים ויש בו פרחים ויש בו מוח וכו', כך התורה

יש בה פשוטי המקראות, דרשות הפוסקים, רמזי החכמה על ידי גימטריאות וגמטריקון, וסודות נעלמים" וכו'. ע"ש. וכבר האריך בזה הגאון המקובל מהר"י בהקדמתו לספר שער הקדמות, והובא בתחלת ספר עץ חיים. וראה עוד למרן החיד"א בספר דברים אחרים (דף ק' ע"ב), ובספר מדבר קדמות (מערכת פ' אות א'), ובספר דבש לפי (מערכת ק' אות מו), ובספר שומר אמונים (יוכח א' אות כט), ובספר דעת ותבונה (כפתיה ראשונה). ובספר פלא יועץ (מערכת לימוד).

כל זה מדובר בתלמיד חכם אשר יראה ה' היא אוצר, וכבר מילא כרסו בש"ס ופוסקים בעיון דך ופסחור לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ובקי בהלכות הנהגות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וכמו שאמרו בברכות (ה) מיום שחרב בית המקדש אין לחקדוש ברך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה, (שאם אינו כקי בהלכות ובדינים הלא כשול יכשל בכל מעשיו, כי אין בור ירא חמא ולא עם הארץ חסיד). ולאיש אשר אלה לו טוב לו לעסוק בסתרי תורה בקדושה ובטהרה, ואת צנועים חכמה, וכמו שאמרו חז"ל בחגיגה (יג), אין מוסרים סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים, שר חמשים וגשוא פנים ויועץ וחכם הרשים וגבון לחש. (פירש רש"י, לקמן מפרש לה). ושם (דף יד.) שר חמשים, זה שיודע לישא וליתן בחמשה חומשי תורה, וגשוא פנים, זה שגשוא פנים לדורו בעבורו, למעלה, כגון רבי חנינא בן דוסא, למטה, כגון רבי אבהו בבי קיסר. ויעץ, זה שיודע לעבר שנים ולקבוע הדשים. וחכם, זה תלמיד המחכים את רבותיו, הרשים, שבשעה שפותח בדברי תורה הכל נעשים כהרשים, וגבון, זה המבין דבר מתוך דבר, לחש, זהו שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש. ע"כ. ועל כל פנים צריך שיוכלא כרסו בש"ס ופוסקים, ואחר כך יעסוק בסתרי תורה של הקבלה. וכן כתב רבינו מהר"י בחקדמות לשער ההקדמות, וכן הוא בריש ספר עץ חיים (דף א' סוף ע"ד). וכן כתב הגאון המקובל רבי משה קורדובירו בספר אור נערב (חלק א' פרק ו', וחלק ג' פרק א'). וכן כתב השל"ה חלק א' (בעשרה מאמרות דף כט ע"ב) כד"ה ואתם בני ע"ש. וכן כתב הרמ"א בהנהגה יורה דעה (סימן רמז סעיף ד'), שאין לאדם לפייל בפרד"ס, דהיינו לעסוק בקבלה, אלא רק לאחר שמילא כרסו בש"ס ויועץ, כלומר שלמד ש"ס ופוסקים. וכתב הגר"א שם, שכן האמת, ומקורו מהיהא דחגיגה הנ"ל, שאין מוסרים סתרי תורה וכו'. ע"ש. וראה עוד להרמ"א בספר תורת העולה (חלק ג' פרק ד') שכתב, ולא ראיתי מימי בדור הזה איש מקובל יודע הדבר על בוריו מצד הקבלה האמתית, ורבים מהמונים העם כל אחד קופץ ללמוד בתורת הקבלה אשר היא תאוה לעינים, כגון הוזהר והקדנשי וספר שערי אורה, אף על פי שדבריהם סתומים ואינם מובנים על פי האמת מאחר שאין לנו מקובל מפי מקובל, ולא עוד אלא שאפילו בעלי בתים שאינם

יודעים בין ימינם לשמאלם, ובחשכת יתהלכו, שאינם יודעים לפרש סדרה או פרשה עם פירוש רש"י קופצים ללמוד קבלה, וכל זה הוא מפני שהדור יתום ואסתרא בלגינא קיש קיש קריא. ועל זה ידוע כל הדיונים. ומה גם שיש שאחר שראה בה מעט מתפאר בה דורש ברבים בדברי הקבלה, ועתיד הוא ליתן את הדיון. עכ"ה. וכיוצא בזה כתב מהרש"א בחגיגה (יג) שחכמת הקבלה גנוגת למעלה ממעשה מרכבה, וראוי להסתירה יותר ולא לגלותה, ויש למחות ביד הדורשים בחכמה זו ברכים. ע"ש. וכן כתב עוד מהרש"א בקידושין (עא): "ומכאן מודעה רבא ומחאה לאותם דרשנים הדורשים ברבים בסוד השם ברוך הוא ובפירושו בכמה צירופים, ויש שם תלמידים שאינם הוגנים להכין הדברים על בורין, ואם הם דברים נסתרים שלא נמסרו להם מפי חכם מקובל, הרי הם דברים בדויים מלבם, וכעושים התורה פלסתר, והם ככלל מגלים פנים בתורה שלא כהלכה, וראוי למחות בידם, ואי אוישר חילי אבטליניה. ע"ש. ועיין עוד במהרש"א מהדורא בתרא לשבת (קטז): "ובשו"ת מהר"ב"ח (סימן ח' וע"ה). ע"ש. ועיין עוד בש"ד (סימן רמז סק"ו). וכן כתב בספר חיי אדם (כלל י' סימן יב): "שאין לאדם ללמוד בחכמת הקבלה אלא אם כן מילא כרסו בנגדא ובפוסקים, והוא ירא שמים גדול, ויושב תמיד ועוסק בתורה, אבל בלא זה אמר לו ללמוד קבלה, וכבר הוזהר על זה מאוד מהר"י ז"ל. ע"כ. וכן כתב הגר"א מוילנא בפירושו למשלי (פרק כא פסוק יז), שלא יתכן שאדם שלא למד כלל הצורך בש"ס ופוסקים, ואיננו בקי בדינים, שילך בגדולות ובנפלאות ממנו ללמוד סודות התורה. ע"ש. ועיין בשו"ת נודע ביהודה קמא (חלק יורה דעה סימן צג). ע"ש.

ובאמת שאנו רואים לכמה מרביתנו הקדושים חכמי התלמוד שהתחמקו מללמוד מעשה מרכבה מפני שלא הגיעו עדיין לימי זמנה, וחשבו מרוב ענות שלא הגיעו אל השלמות הנדרשת ללימוד זה, כדאיתא במסכת חגיגה (יג) אמר ליה רבי יוחנן לרבי אלעזר, בוא ואלמדך במעשה מרכבה, אמר לו עדיין צעיר אנכי (ואיני ראוי ללימוד חכמה זו), כשהגיע לזקנה וכבר נפטר רבי יוחנן, בא אליו רבי אמי, ואמר לו בוא ואלמדך במעשה מרכבה, אמר לו אלילו הייתי זוכה הייתי לומד חכמה זו מרבי יוחנן רבך. (רבי אמי היה תלמיד רבי יוחנן, עיין קידושין לא). וראה בשו"ת רב פעלים חלק ג' (בקונטרס סוד ישרים סימן יג), שכאשר היה הגאון רבי יוסף חיים עדיין רך בשנים, כניל כ"ה שנים, ועלה בעתו להתחיל ללמוד סדר הכוונות בתפלה ובברכות, כתב אליו הגאון המקובל רבי אליהו מני ז"ל למונעו מלימוד זה, והביא מה שכתב בספר פרי הארץ בשם הראשונים, שעל האדם להיות שמו בחלקו גם בענינים הרוחניים, בתורה ועבודת ה', ולא לצאת חוץ מגדרו ללכת בגדולות ונפלאות ממנו, וכן נאמר רד העד בעם פן יחרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב.

וכן כתב הגאון רבי זלמן בעל התניא, שהרצוה לחיכום לפניו ממדרגתו הראויה לו מרוב חשקו, ואין צמאנו מתרונה כמה שיועד בחלח, הרי זה דומה ליושב בתוך הנהר וצווח שהוא צמא למים, שבודאי שלא לכבוד יחשב לו. ע"כ. ובשו"ת שו"א ונשאל חלק ה' (חלק יורה דעה סימן קיח), בשם המקובל, כתב, שכל מי שלא הגיע לדרגת מעיין גמור בלימוד זך וישר, ויתעסק בלימוד הקבלה, בנקל ימנע ויבוא לידי שגיאות חמורות, ויהיה במקצת בנשיעות ה"י. אבל כשהוא מוכשר בעינו הדק היטב להבין ולהשכיל בדרך ישרה ואמיתית בסוגיות הש"ס והפוסקים, כן תגל חכמתו בלימוד הקבלה. אולם גם למי שזוכה ועוסק בחכמת הנסתר, לא יסיה דעתו מלימוד בעיון כש"ס ובפוסקים, כי ממנו תוצאות חיים, שעיקר ידיעת מצות התורה ופרשיון הלכה למעשה, הוא רצון הבורא יתברך, ולא ישיגם אדם בלי עיון מתמיד בש"ס ובפוסקים וכו'. וכן כתב הגאון הקדוש רבי מצליח מאוז ה"י, במאמר שהוצא בירחון "אור תורה" שנה עשירית (סימן פא עמוד רצט ושי"ג). ע"ש. [והרב המקובל רבי מאיר פאפירש בספר אור צדיקים (סימן כב אות ל') כתב, שמי שאינו נשוי אסור לו ללמוד קבלה, וגם שיהיה על כל פנים למעלה מגיל עשרים שנה. והובא בכף החיים (סימן קנה סוף ס"ק יב). וכ"כ הגר"ח פלאגי בספר תורה וחיים (מערכת ק אות רנ"ט). ע"ש. וראה בזה בשו"ת שו"א ונשאל שם. ובשו"ת ישכיל עבדי חלק א' (בקונטרס דעה והשכל סימן א'). ובשו"ת שמהות כחן חלק ז' (חלק יורה דעה סימן מא). ע"ש]. וע' להגאון רבינו חיים בן עמר בספר ראשון לציון (דף קב ע"ד).

ואף גם זאת הלימוד קבלה צריך שידע באופן ברור שהמלמד הוא תלמיד חכם מקובל הבקי בהקדמות אמיתיות של תורת הנסתר, שכן מורה שם "קבלה", ובלעדי זאת יצא שכרו בהפסדו, כי הוא עלול בנקל לשועת, ולקצץ בנשיעות, וכמו שהזהיר על כך המהר"ח בהקדמתו לספר ההקדמות, והובאה בספר עץ חיים (דף ד' ע"א). וראה בהקדמות הרמב"ן לפירושו על התורה שכתב: ואני הנני מכיין בברית נאמנת, והיא הנותנת, עצת חוגגת, לכל המסתכל בספרי זה, לכל יסבור סברה ואל יחשוב מחשבות להבין בדבר מכל הרמזים אשר אני כותב בספרי התורה, כי אני מודיעו נאמנה שלא יושגו דברי ולא יובנו כלל וזלתי מפי חכם מקובל לאוזן מקבל מבין. והסברא בהם איולת, מהשבה מועלת, רבת הנזקים ומנועת התועלת, ואל יאמין בשוא נהנה כי לא תבואו בספרותי כי אם רעה. ע"כ. וכן כתב בשו"ת הרמב"א (סימן ז') בתשובה למהרש"ל; "ויותר ממה שאברח מלימוד הפילוסופיה אברה מלעוס בקבלה להבין מעצמי דבריהם (ולא מפי חכם בקבלה), כי יש לחוש ביותר שלא ימנעו בדבריהם. וכמו שכתב הרמב"ן בהקדמתו (הנ"ל)". ע"כ. וראה עוד בשו"ת חות יאיר (סימן רי). ובספר שומר אמונים (ויכוח א' סימן נה).

ובשו"ת דברי יוסף אירגאם (סימן כח). ע"ש. ומזן החיד"א בספר שם הגדולים (מערכת גדולים ערך רבי יצחק לוריא, ובמערכת ספרים ערך עמק המלך, עץ החיים, קבלה), הזהיר מאוד שלא ללמוד בספרי קבלה אלא אך ורק בכתבי האר"י, בספר עץ חיים (הגניז מ"ז): על הפסוק, כי שפתי כחן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, אם הריב דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. ומכל שכן בתורת הקבלה, שצריך לדקדק בדבר יותר ויותר שיהיה המלמד תלמיד חכם מקובל אמיתי. ויראת ה' היא אוצרו. ובפרט לפי מה שנמסר לנו שהתלמידים לומדים שם בצוותא בחורים ובחורות יחדיו מכל הגילים. ואם כן למותר לציין את חילול השם שבדבר, ההופכים ללענה משפט. ויש לקרוא עליהם מקרא שכתוב: "הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה". ומצוה רבה להזהיר לרבים למנוע רגלם מנתיבתם. והמהיר והנזהר ירכה שלומם כנהר, ועלינו יערה רוח הבורא.

לפיכך מה שנמסר שהוקם בארץ מכון להפצת תורת הקבלה, ובראשו עומדים אנשים שאינם מוחזקים ליראי ה' וחושבי שמו, הקוראים לעצמם "קבליסטים", ויש דתים שמועים ונמשכים אינם מוזהרים ליראי שמים, והרי נפשו ירחק מהם, מאחר שגם מלמדי הקבלה אינם מוזהרים ליראי שמים, והרי כבר לימדנו חז"ל (הגניז מ"ז): על הפסוק, כי שפתי כחן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, אם הריב דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. ומכל שכן בתורת הקבלה, שצריך לדקדק בדבר יותר ויותר שיהיה המלמד תלמיד חכם מקובל אמיתי. ויראת ה' היא אוצרו. ובפרט לפי מה שנמסר לנו שהתלמידים לומדים שם בצוותא בחורים ובחורות יחדיו מכל הגילים. ואם כן למותר לציין את חילול השם שבדבר, ההופכים ללענה משפט. ויש לקרוא עליהם מקרא שכתוב: "הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה". ומצוה רבה להזהיר לרבים למנוע רגלם מנתיבתם. והמהיר והנזהר ירכה שלומם כנהר, ועלינו יערה רוח הבורא.

29. Mishneh Halachos 7:220
R' Menashe Klein
1924-2011

סימן רב

בענין לימוד הקבלה בזמן הזה

עוד להג"ל

בענין לימוד קבלה שכתב בספר אגן שלמה מהגר"א ז"ל שלימוד זה מביא גאולה לעולם ותמה שלא כתבתי בספרינו משנה הלכות ולא בשאר ספרי מענין לימוד קבלה כלל. הנה בזה אומר אני כי ודאי דברי הגר"א אמת ויציב וכן מבואר מתלמידי צע"ט. אמנם כבר מבואר ברמב"ן דלימוד קבלה צריך דוקא מרבי מובהק שקבל קבלה אמיתית וכ"כ בשו"ת חו"י למעיין שם וגם לאחר שלמד תורת הנגלה ומי לנו כרזיו הגדול הגר"א ז"ל אשר זכה לשתי שלחות שכל רז לא חנוס ליה בתורת הנגלה ובתורת הנסתר ואין יחמי דיתמי הלואי שנוכל ללמוד תורת הנגלה ולעמוד על צוריה ועל כל דיניה.

ושמעתי בשם מרן הגה"ק אדמו"ר מנאנו צעל ד"ח ז"ל, שפעם בא אללו אדם גדול בתורה להתייעץ שרונה ללמוד חכמת הקבלה ושאלו הגה"ק ז"ל תגיד לי האם יש צמיחות אללם באיזה פעם כשעומד בשמנה עשרה שיהיה לו איזה מחשבה וזה בשעת התפלה או שלא יכוין באחת מהברכות או באיזה תיבות והשיב לו הגדול לפי תומו נא עס קען זיך טרעפן אמענטש איז נאר אמענטש כמוזן, ואז פתח רבינו הגה"ק מנאנו את פיו בגערה אין שמונה עשרה האט ער אין זינען מחשבות זרות אין קבלה וויל ער לערנען קודם דארף מען זיך לערנען דאווענען. ומה נאמר הלואי ונוכל לדעת מה שצריך בחכמת הנגלה. ויאמין לי כי אני עסוק כמעט כל היום והלילה זה שנים רבות בתורת הנגלה בהלכות ושאר ענינים ועדיין לא זכיתי לידיעת התורה מי שהשם זכהו ודאי חכמת הקבלה קדושה היא. אמנם מי יכול לעמוד על כל ובפרט בדור הזה דור השפל שלפני שלשים שנה היינו תחת ממשלת הנאצים ימ"ש.

ובמה שכתב הגר"א ז"ל דלימוד הקבלה מקרב את הגאולה. הנה על הרבה דברים נאמרו ובגמרא אמרו אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלו, ובזהר הקדוש אין ישראל נגאלין אלא בשביל תנו"י. ופשוט דבזכות לימוד תורת הנגלה נמי בא משיח וכל הלומד תורה לשמה צנגלה נמי מקרב הגאולה וגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה ומאן יכול להצחין יתן ה' שמוכה לקרב הגאולה ולקדש ש"ש ולציאת משיח צדקינו צ"א. וקצתי בדבר זה שאין דעתי נוחה להרבות דברים בזה. וכבר התחילו לתרגם חכמת הקבלה צענגליש ולמדים קבלה צענגליש אפילו ר"ל אינם יהודים ולצי לפמי לא גליא. ודאי מי שזכה לשתי שלחות אשרי לו ויהי חלקנו עמהם, אצל לאו כל אדם זוכה.

כתר שם טוב

א

העתק האגרת שכתב הרב הקדוש ר' ישראל בעש"ט זלה"ה לארץ הקדושה²

30. Keser Sheim Tov
Ba'al Shem Tov
1700-1760

On Rosh Hashanah of the year 5507 (1746), I made a [Kabbalistic] oath and elevated my soul. . . I saw wondrous things in a vision, the likes of which I had never witnessed since the day my mind first began to awaken. . . I went up from level to level until I entered the Palace of the Messiah. . . I asked the Messiah, "When will you come, Master?" And he replied, "By this you shall know: it will be a time **when your teachings become publicized and revealed to the world, and your wellsprings have overflowed to the outside . . .**"

בר"ה שנת תק"ז עשיתי השבעת עליית הנשמה כידוע לך, וראיתי דברים נפלאים במראה מה שלא ראיתי עד הנה מיום עמד על דעתי, ואשר ראיתי ולמדתי ^[בעלות] לשם בלתי אפשרי לספר ולדבר אפי' פה אל פה, אך בחזירתי לג"ע התחתון וראיתי כמה נשמות החיים והמתים, הידועים לי ושאינם ידועים לי, בלי שיעור ומספר, ברצוא ושוב, לעלות מעולם לעולם דרך העמוד הידוע ליודעי חן, בשמחה רבה וגדולה אשר ילאה הפה לספר וכבד אוזן הגשמי משמוע, וגם רשעים רבים חזרו בתשובה ונמחל להם עונותיהם, כאשר שה' עת רצון גדול שגם בעיני יפלא מאד שכמה וכמה נתקבלו בתשובה, שגם אתה ידעת אותם, והיה ביניהם ג"כ שמחה רבה עד מאד ועלו ג"כ בעליות הנ"ל. וכולם כאחד בקשו ממני ^[והפצירו] ^[והרצו] כי עד כוש באמרם, לרום מעלת כבוד תורתך חנך ד' בבניה יתירה להשיג ולרעת מענינים האלה, עמנו תעלה להיות לנו לעזר ולסעד. ומחמת השמחה הגדולה שראיתי ביניהם, אמרתי לעלות עמם. ^[וראיתי במראה כי הם"א עלה לקצת בשמחה גדולה אשר לא היה כמותו, ופעל פעולותיו גזרות שמד על כמה נפשות שדדו במיתות משונות, ואחותני פלצות ומסרותי ממש נפש], ובקשתי ממורי ורבי שלי שילך עמי, כי סכנה גדולה לילך ולעלות לעולמות העליונים, כי מיום היוותי על עמדי לא עליתי בעליות גדולות כמוהו.

ועליתי מדרגה אחר מדרגה, עד שנכנסתי להיכל משיח ששם לומר משיח תורה עם כל התנאים והצדיקים וגם עם שבעה רועים, ושם ראיתי שמחה גדולה עד מאד, ואיני יודע לשמחה זו מה הוא עושה, והייתי סובר שהשמחה הזו ח"ו על פטירתי מהעוה"ז, והוריעו לי אח"כ שאיני נפטר עדיין כי הנאה להם למעלה כשאני מיוחד יחודים למטה ע"י ^[ותורתם] ^[חיותיהם] הקדושה, אבל מהות השמחה איני יודע עד היום הזה.

ושאלתי את פי משיח, אימת אתי מר, והשיב לי, בזאת תדע, בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעינותיך חוצה מה שלמדתי אותך והשגת, ויוכלו גם המה לעשות יחודים ועליות כמוך, ואז יכלו כל הקליפות ויהיה עת רצון וישועה.

ותמהתי ע"ז, והי' לי צער גדול באריכות הזמן כל כך מתי זה אפשר להיות. אך ממה שלמדתי בהיותי שם שלשה דברים סגולות ושלשה שמות הקדושים, והם בנקל ללמוד ולפרש, ונתקדד דעתי, וחשבתי אפשר שע"ז יוכלו גם אנשי גילי לבוא למדרגה ובחינה כמותי, דהיינו בהיותם יכולים לעליות נשמות וילמדו וישיגו כמו אני. ולא נתנה רשות כל ימי חיי לגלות זאת. ובקשתי עבורך ללמד אותך ולא חורשתי כלל, ומושבע ועומד אני על זה.

אך זאת אני מודיעך והשם יהיה בעורך לנכת ה' דרכך ואל יליו, ^[ובפרט בארץ הקדושה], בעת תפלתך ולימודך וכל דיבור ודיבור ומוצא שפתך תכוין לייחד שם, כי בכל אות ואות יש עולמות ונשמות ואלהות, ועולים ומתקשרים ומתייחדים זה עם זה, ואח"כ מתקשרים ומתייחדים האותיות ^[ונעשה] ^[ונעשים] תיבה ומתייחדים יחוד אמיתי באלהות, ותכלול נשמתך עמהם בכל בחינה ובחינה מהנ"ל, ומתייחדים כל העולמות כאחד ועולים, ^[ונעשה] ^[ונעשים] שמחה ותענוג גדול לאין שיעור, בהביך בשמחת חתן וכלה בקטנות וגשמויות, וכ"ש במעלה העליונה כזאת. ובוראי ה' יהיה בעורך ובכל אשר תפנה תצליח ותשכיל, תן לחכם ויחכם עוד.

31. Minchas Elazar
R' Chaim Elazar Spira
Munkatzer Rebbe
1913-1937

סימן נ'

צ"ה

כבוד ידיד חצי המופלג צח"י הנביד וכו'.

דתשו יקרתו אצל צה בחשונה משהנה הכה צו"ש וכו'. וע"ד לימוד החכמה חכמת

הלומה כזר נודע בהקדמות הע"ה וצקור מרע וע"ע ותארי ספרים קדושים שצומחניו צעיקצחא דושיחא לריכין ללמוד זה החכמה וצפרט לוי שפשו שסקה אל"י. אך כ' ב'ספרים אחרונים שמהכחון ללמוד וקודם צקפריס אחר הנה התחלת החכמה כמו כ' שיערי אורה וק' שומר אמונים כדי שלא יצאו צתפישת ונחשבת לורה בשמיות כל דהו או קושיות ח"ה ובאשר הזהיר האר"ז בלחודות ותוכחות על המליי ח"ו המונה או מראה ולצע. אך צקוף כ' שומר אמונים צענין ההשגחות י' ללג עליו ואקור לקרות צו ושרא ל"י מארי צונכשול כזה שגעה כללים ופרטים צעניני ההשגחה פרטיות נגד אמונתו אמונה אומן בהשגחה הפרטיות ונאחו ית"ש על כל פרט ופרט. ופרט שצפרט כל דהו, אצל שאר ספרו הוא כחוד ונעים להשכיל, וה' יאיר עיניו צתורתו וצמלותיו:

ואשר הקשה על דברי הש"ס קובה (ו"א ע"צ) א"ל צר אומיור אצל ל"י מל"י צ"י ויחצי לא יאחו אדם וכו' התם לאו מל"ה וטריד הכא מל"ה זל"א טריד וקשה צעניני וצרכות י"א וקובה כ"ה דכראה

להיפך דחתן פטור מק"ש בלילה הראשונה ונחת טיירא דמל"ה, אם לא שנאמר כחש"כ התוס' צקובה שם דלימא שארי חתן שאינו נקל לו להסיר הטיירא מלבו עכ"ד כחש"כ: וד"ה, לכא"י י' לחתן לע"ד דחתם לא פטרינן רק עוסק צמל"ה פטור מן המל"ה והה"א דחתן אף שאינו עוסק צמל"ה עדיין רק טורד צונחשבת צעילה י"כ אשונעין שם קרא יתירה צ"י חתן (מל"ה דלימא וקרא צעיק צמל"ה המל"ה) דאף שאינו עוסק צמל"ה פטור ונחשבת דטריד אי"ב גם אם ימא דחתן ויפרי טיירא דמל"ה ויחא אשונעין קרא יתירה צפרטות צ"י חתן דפטור ואין ללמוד מה לשאר מל"ה. אך לכא"י י' להקשות ללמוד וי"י על שארי מל"ה דצ"י כנה כגון תפלה, שיה"י גם טיירא דמל"ה נק' טיירא ואקור וקשה בקוביות ונחשבת דלימא אע"כ שם דק ויחא דטיירא דמל"ה לא ויפרי טיירא לענין תפלה. וי"ל עפ"ד ח"י הרשב"א שם צקובה (בהוא מהרי"צ"א) ש"י על דברי רש"י כי ונחוד חציבות של מל"ה שנטלו לל"ה צו לא טריד ח"ל ולא ידעו לקוף דעתו דהא"י כ"ש שונחוד חציבות יתן לז צלולז שלא יפול ולא יתכין צתפלתו וי"ש לפרט דטיירא דל"ה כיון דמל"ה צתפלתו היא והרי חציבה אע"כ שונחשבת לזו קלת ענ"י אינו ונחשבת לזו לצעלה ואין זה ונחשבת כדי לנחשבת ונחשבת חציבות המל"ה כי אפשר שחציבות מל"ה זו יתכנו ויחשבו לכוין צתפלתו יתחא ואפשר שזה כיון רש"י ז"ל צפרידשו עכ"ל צח"י הרשב"א שם. (וע' צק' ערוך לזר על קובה מה שייצב בלופן אחר דברי רש"י א"ל) עכ"כ החילוק ונאחר וזה דהנה צטיירא דחתן פשוט דלי"ש לומר דהטיירא דמל"ה שנו אינו ונחשבת לזו לצעלה ויזכרו לכוין צק"ש יתחא פשוט דז"א, דהא כיון שמהרהר צזה אינו מהרהרי קדושה ונחשבת כונה הק"ש ונעין וי"ש המ"א צה' תפלין (ק"י ל"ה קצ"י ד"י) צח"י שא"א להשומר מהרהר לא יניחם וצ"י ויחא שם דילדים ונחשבת עומם לא יניחו תפלין אי"ב כ"ש חתן צטיירא דלילה הראשונה ונחשבת שאלין ונחשבת על מל"ה זו כיון שא"א צלי תלות נפשו עכ"כ מהרהרם וקדוש צדאי אקורים צעת ק"ש. וע"י כ' התוס' דשארי חתן שאינו נקל לו כל כך להסיר הטיירא מלבו וא"כ הוא טורד צזה ופטור מק"ש ונחשבת שאלין דמל"ה שחשוק צידו צגעת התפלה כיון שהוא לקיים רצון ה' ועצדותו ה' יוכל לכוין גם צתפלתו ויחא צחידו הרשב"א שהוא יזכרו לכוין צתפלתו יתחא, הנה ל"י ציחור. וי"ש להקציר כונה דעתו עפ"י חש"כ צח"י הרשב"א שם צקובה (דק ט"י דק ל"י) צשם התוס' דלולז צא לל"ה כמו קרבן ונחשבת שאלין מל"ה, וע"כ י"ל שפיר ענין א' הוא עם התפלה שהוא צמקוס קרבן תקוהו חז"ל חה י"ל ש"כ הרשב"א שנהלולז צומנו (שצא לל"ה) אינו ונחשבת וקוהר התפלה אדרצא יתכנו ויזכרו לכוין צתפלתו יתחא כיון שייחוד שנהלולז צא לל"ה כי עת לחנכה יתעורר יתחא לעורר רחמים לל"ה ה' צתפלתו צעת וצעונה ההוא עם הלולז צידו שיש לו כח ציונים האלו לל"ה פרי קונו לעורר רחמים ע"י נטילתו צידו. ונכון. ואחחוס צצרכת שלום ונחשבת וי"ל יל"ה ויזכרהו צכל ענינו ונחשבת להנות צחורת ה' ועצדותו צתרחצת צלי ונחשבת ועיירות ונחשבת ונחשבת צ"ע צכלל כ"י ידידו ונחשבת:

31a. Seeking His Presence R' Aharon Lichtenstein 1933-2015

Rabbi Sabato:

I am puzzled by what you have said. In that preface, the Ramban refers to the study of Kabbala. Even in the example you cited, that a wise man might be able to recognize another person's spiritual personality, the Ramban assumes that this ability is derived from kabbalistic knowledge, or "the wisdom of truth" in the Ramban's parlance. But you seem to focus on literary analysis.

Rabbi Lichtenstein:

I grant that this is difficult. I understand what the Ramban states in the first section of his preface, and what issues he considers to be significant. And I am honest enough with myself to say that I do not take kabbalistic ideas as far as he did. He would like me to grant mysticism a place of pride in my efforts and awareness, and I am afraid that I do not accord the kabbalistic realm the same significance, either in mindset or in effort, as the Ramban did.

Notwithstanding this discrepancy in focus, I understand that the analysis of the human perspective is a matter to which the Ramban devotes great effort, and into which he provides great insight. I note an appreciation that God created the world, and that He created man as the crown jewel of the world. The Ramban teaches me the significance of deciphering what motivates the individual.

When I want to satisfy the appetite for this approach that the Ramban whetted in his preface, I open the Ramban's commentary on

nor known at all by any reasoning or contemplation, excepting from the mouth of a wise Kabbalist speaking to the ear of an understanding recipient. Reasoning about them is foolishness; any unrelated thought brings much damage and withholds the benefit. Let him not trust in vanity, deceiving himself, for these reasonings will bring him nothing but evil as if they spoke falsely against God, which cannot be forgiven, as it is said: "The man that wanders out of the way of understanding shall remain in the congregation of the shades" (Proverbs 21:16). "lest they break through to the Lord to gaze" (Exodus 19:21), "For the Lord thy God is a consuming fire, a jealous God." (Deuteronomy 4:24). And He will show those who are pleasing to Him wonders from His Torah... Into that which is beyond you, do not seek; into that which is more powerful than you, do not inquire; about that which is concealed from you, do not desire to know; about that which is hidden from you, do not ask. Contemplate that which is permitted to you, and engage not yourself in hidden things (Ben Sira; see Hagigah 13a).

I follow the Ramban's advice and skip those passages. I don't skip all of it. I picked up some kabbalistic understanding from the Rav z"l, and while that is not the same kabbalistic tradition as the Ramban's, it allows me to glean some insight instead of skipping over such material entirely.

Rabbi Sabato:

You mentioned earlier that the Ramban's call to focus on philosophical study has not been fully accepted in the beit midrash. What would you say about the adoption of the Ramban's call to adopt

Genesis and I am simply delighted. His commentary fills the desire that he himself awoke in me with his introduction.

Do I study the Ramban's commentary in the manner that the Ramban himself recommended? Yes and no.

I am willing to accept, without any hesitation or doubt, the dual perspective of the Torah that the Ramban describes in his preface. I am willing to accept a Torah which, beyond the revealed content, contains a chain of divine names, with all the mystical dimensions that implies. I have no principled objection to such an approach. Yet, when it comes to my own study, I do not subscribe to this theory. Thus, if I seek to arrive at the conclusions at which the Ramban arrives, and, on the whole, I do, then I need to acquire a different set of tools, not the tools of Kabbala. This begs the question of what tools will enable me to achieve this understanding. Do these tools include world literature? Do they include sociology? It should be noted that I arrive at this question only after accepting the Ramban's mandate as to the significance of achieving this type of understanding.

I cannot follow the Ramban's recommendation fully. Do you really think that there are more than a handful of people nowadays who truly understand what the Ramban means when he describes the Torah as a continuous chain of divine names? Note that the Ramban himself, at the conclusion of his preface, instructs the reader without kabbalistic tradition to skip over those sections.

Now behold I bring into a faithful covenant and give proper counsel to all who look into this book not to reason or entertain any thought concerning any of the mystic hints which I write regarding the hidden matters of the Torah, for I do hereby firmly make known to him that my words will not be comprehended

various methods to arrive at the insight you have cited – has this been accepted in the halls of the yeshiva?

Rabbi Lichtenstein:

True, the Ramban's educational program has not been adopted by later generations. It is even more unfortunate that the Ramban's approach has also been ignored. The Ramban I so admire, the one I would run to see if I were to merit it, is not the Ramban seen by most of the yeshiva world.

I am aware of the fact that there are yeshiva students who will tell me that they are content to study the Torah with Rashi's commentary. The halakha obligates us to learn each verse twice and the Aramaic translation once, and the authorities have ruled that one fulfills this obligation by learning each verse twice along with Rashi's commentary. Others will say that the Ramban of whom you speak is fascinating. It is nice to know that there was once such a Jew. But these issues are not the subjects of my inquiry. I would rather dedicate my time to learning the *Ketzot* and the *Netivot*.

To someone like this, I would say unequivocally that to lack the perspective of the Ramban on the Torah is not a mere educational lapse, it is downright ignorance!

Would I tell a student that if he does not address the matters of which the Ramban speaks he will have no place in the Garden of Eden? Certainly not! I would never say such a thing. I don't believe it either. I believe with every fiber of my soul that an individual who has studied Rabbi Akiva Eiger's novellae will gain entry there, even if he is not familiar with the Ramban on the Torah. One need not be a philosopher in order to enter the Garden of Eden. One can be a

faithful servant of God without plumbing the depths of study. Such an individual can lead a pure and innocent life. He can lead a life of happiness and internal richness. ‘

Therefore, if I were to encounter a student who says that these matters (that is, the Ramban's ideas) do not speak to him, I would not argue with him. But if the student were to ask me in good faith, tell me, Rabbi, am I missing something? Oh, then I would tell him that he was missing out on a great deal!

I admit that I do not feel the same deficiency with regard to my relative ignorance in matters of Kabbala. In the Ramban, I can skip over certain sections, as he himself instructed me to do. But no kabbalist has come to me and told me that I can skip over the entire realm of the Kabbala. I do study the *Zohar* a little bit. Sometimes I find it exhilarating. I experience a similar exaltation from the kabbalistic description of humans in general and of Jews in particular. I derive some benefit from all this. But even if I knew nothing at all about Kabbala, I would not feel as deprived as I would if I lacked the Ramban's commentary on the Torah.

Life is short and there are many languages to learn. Sometimes we must make choices.

You said earlier that the Vilna Gaon and Rav Chaim of Volozhin saw the Kabbala as sustaining their spiritual world, and some of their greatest students delved deeply into this area. You are correct. At what point this changed in the Volozhin Yeshiva and in other yeshivas – and why – I do not know. But it is clear that two generations later, Kabbala, and philosophical thought in general, no longer occupied a central place among those who carried the mantle of the yeshivas. Rav Kook, who delved into philosophic study in the Volozhin Yeshiva, was not following the standard path of study at that time.

32. Berachos 7a

The third request of Moses:

He requested of God that He make known to him the ways of the Holy One, Blessed is He, with regard to dispensing judgment, and [God] granted him this request, as it is stated:^[39] "וְהָיָה לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמִשְׁפָּחָה" – make Your ways known to me. [Moses] said before [God]: Master of the Universe, What is the reason that there are righteous people for whom things are good, and there are righteous people for whom things are bad? – On the other hand, there are wicked people for whom things are good, and there are wicked people for whom things are bad.^[40]

[God] said to him: Moses, צדיק וטוב לו צדיק בן – a righteous person for whom things are good is a righteous person the son of a righteous person, whereas a righteous person for whom things are bad is a righteous person the son of a wicked person. רשע וטוב לו רשע בן – A wicked person for whom things are good is a wicked person the son of a righteous person, whereas a wicked person for whom things are bad is a wicked person the son of a wicked person.^[41]

[If so,] what did Moses, our teacher, want to comprehend when he requested: "Please show me Your glory" [Exodus 33:18]?

He asked to know the truth of the existence of the Holy One, blessed be He, to the extent that it could be internalized within his mind, as one knows a particular person whose face he saw and whose image has been engraved within

one's heart. Thus, this person's [identity] is distinguished within one's mind from [that of] other men. Similarly, Moses, our teacher, asked that the existence of the Holy One, blessed be He, be distinguished in his mind from the existence of other entities, to the extent that he would know the truth of His existence as it is [in its own right].

החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא: י מהו זה שביקש משה רבינו להשיג כשאמר הראני נא את כבודך. ביקש לידע אמיתת המצאו של הקדוש ב"ה עד שיהיה ידוע בלבו כמו ידעת אחד מן האנשים שראה פניו ונחקקה צורתו בלבו שנמצא אותו האיש נפרד ברעתו משאר האנשים. כך ביקש משה רבינו להיות מציאות הקב"ה נפרדת בלבו משאר הנמצאים עד שידע אמיתת המצאו כאשר היא. והשיבו ברוך הוא שאין כח ברעת האדם החי שהוא מחובר מגוף ונפש להשיג אמיתת דבר זה על בוריו. והודיעו ברוך הוא מה שלא ידע אדם לפניו ולא ידע לאחריו. עד שהשיג מאמיתת המצאו דבר שנפרד הקב"ה ברעתו משאר הנמצאים. כמו שיפרד אחד מן האנשים שראה אחריו והשיג כל גופו ומלבושיו ברעתו משאר גופי האנשים. ועל דבר זה רמז הכתוב ואמר וראית את אחורי ופני לא יראו:

He, blessed be He, replied to him that it is not within the potential of a living man, [a creature of] body and soul, to comprehend this matter in its entirety. [Nevertheless,] He, blessed be He, revealed to [Moses] matters which no other man had known before him - nor would ever know afterward - until he was able to comprehend [enough] from the truth of His existence, for the Holy One, blessed be He, to be distinguished in his mind from other entities, as a person is distinguished from other men when one sees his back and knows the structure of his body and [the manner in which] he is clothed.

This is alluded to by the verse [Exodus 33:23]: "You shall see My back, but you shall not see My face."

35. Mishna Chagiga

Misfnafi The last Mishnah of the previous chapter mentioned the subject of forbidden unions among other subjects treated by the Torah. The following Mishnah singles out this topic regarding a limitation on the number of students that may be taught this topic at any one time.^[1] The Mishnah then discusses similar limitations for two other exceptional topics:

ולא – The laws of forbidden unions may not be expounded among three people,^[2] – אין דורשין בעריות בשלשה – nor may *Maaseh Bereishis*^[3] be expounded between two people,^[4] – במעשה בראשית בשנים – nor may *Maaseh Merkavah*^[5] be expounded by even one person, – אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו – unless [that person] was a scholar who could arrive at an understanding of the issues on his own.^[6]

The Mishnah warns against inappropriate fields of inquiry and irreverence towards God:

– it would have been better for him had he never come into the world: – רתיו לו באילו לא בא לעולם – Whoever scrutinizes the following four things, – מה למעלה מה למטה – What is above, what is below,^[7] – מה לפניו ומה לאחור – And whoever has no heed for the honor of his Creator, – רתיו לו שלא בא לעולם – it would have been better for him had he never come into the world.^[8]

33. Rashi
Shemos 33:13

לעולם: (יג) ועתה. אם אמר שמתאחזי חן א צעניק הודיעני נא את דרכיך מה שזכר אתה נותן ב למואלץ חן צעניק: ואדעך למען אמצא חן בעיניך. ואדע צו מדת תגמולך מה היא מציאת חן ג שמתאחזי צעניק. ופתרון למען אמצא חן למען אכיר ד כמה שזכר מציאת חן: וראה כי עמך הגוי הזה. שלא

34. Rambam
Yesodei Ha'Torah 1:10

החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא: י מהו זה שביקש משה רבינו להשיג כשאמר הראני נא את כבודך. ביקש לידע אמיתת המצאו של הקדוש ב"ה עד שיהיה ידוע בלבו כמו ידעת אחד מן האנשים שראה פניו ונחקקה צורתו בלבו שנמצא אותו האיש נפרד ברעתו משאר האנשים. כך ביקש משה רבינו להיות מציאות הקב"ה נפרדת בלבו משאר הנמצאים עד

36. Berachos 7b

וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאוֹת אֶת-פָּנַי – He said, “You will not be able to see My face.” – A Baraisa was taught in the name of R’ Yehoshua ben Korchah: לֹא אָמַר לוֹ – THIS IS WHAT THE HOLY ONE, BLESSED IS HE, SAID TO MOSES: – בְּשִׁרְצִיתִי לֹא רָצִיתִי – WHEN I WANTED to reveal Myself to you in the episode of the burning bush, YOU DID NOT WANT.^[52] עַכְשָׁיו שֶׁאַתָּה רוֹצֶה רֹצֶה אֵינִי רוֹצֶה – NOW THAT YOU WANT, to see my glory, I DO NOT WANT.^[53] R’ Yehoshua ben Korchah thus understands that there is a plaint against Moses for not wanting to look at the Divine revelation manifest in the burning bush.

37. Tosafos
Chagiga 11b

יְכוֹנֵן יִשְׂאֵל מַה לְּמַעֲלָה מִה לְמַמְדָּה. מִשְׁמַע הֵכָא דְּלַפְנִים וּלְאַחֵר. הוּא מִה שֶׁשָּׁם אַחֲרֵי הַכִּיפָה מִזְרַח וּמַעֲרָב וְהוּא הַדִּין לְפָנָיו וּדְרוֹם וְאַחֲרָיו לְקִמּוֹן (דף טז.) צִפְרִיָּה מִשְׁמַע מִה שֶׁהִיא קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְהִיא שֶׁהִיא לְאַחֵר כִּי דִקְאֵמַר בְּשִׁלְמָא מִה לְמַעֲלָה מִה לְמַטָּה וְהִיא לְאַחֵר שְׁפִיר אֵלָּא לְפָנִים אֲמַאי מִה דְּהוּא הוּא רַבִּי יוֹחָן וְרַבִּי אֲלֵעָזָר אֲמַרִי מִשָּׁל לְמַלְךְ שְׂבִינָה פְּלִטְרִין עַל גְּבִי אֲשֶׁפָּה כו' וְהִיא תִּמְנָא בְּחוֹסְפָתָא (פ"ג) מִה שֶׁהִיא וְהִיא שְׁעִמִּיד לְהִיּוֹת וי"ל דְּאִיכָא לְמִימַר הִיא וְאִיכָא לְמִימַר הִיא:

The Gemara elaborates:

– אִיכָא דְאָמְרִי – What happened with Acher? – וְאָחֵר מַאי הוּא – Some say: [Acher] saw an incident similar to the one witnessed by R' Yaakov. Thereupon, Acher concluded that there is no reward for observing the mitzvos and rebelled against the Torah. – וְאִיכָא דְאָמְרִי – And some say: לִישָׁנָא – [Acher] saw the tongue of Chutzpis the Meturgeman^[27] after it had been ripped out by the Romans, as it was being dragged by “some other thing.”^[28] – אָמַר – [Acher] exclaimed, פֶּה שֶׁהָפִיק – “The mouth that expressed pearls of wisdom should lick the dust!” – וְנָפַק חָטָא – He thereupon went out and sinned.

38. Kiddushin 39b

39. Maharsha
R' Shmuel Eidels
1555-1631

נִפְגַּע שְׂאִינוּ מִשִּׁיג הַדְּבָרִים עַל צוּרִין וְהוּא פֶּן תִּשְׁבַּעְנוּ וְהַקְּאֵחוּ וְאַלִישֶׁע אַחֵר הַשִּׁיג שׁוֹכִיּוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם צִדּוֹ וְחֶשֶׁב שֶׁהֵם צ' רְשׁוּיּוֹת וְלִכְךָ נִקְרָא מִקֶּץ בְּנִינִיּוֹת שְׁקִיץ הַדְּבָרִים הַמִּיּוֹחָדִים וְהַפְּרִידִין זֶה מִזֶּה וְאִמֵּר שֶׁהֵם צ' רְשׁוּיּוֹת וְהוּא בְּכָל עֹבֵד אֱלֹהִים אַחֲרֵים שֶׁ"כ נִקְרָא אַחֵר וְהִידוּעַ סוּד אֱלֹהִים אַחֲרֵים יוֹדֵעַ זֶה עַל צוּרֵי וְהִיא שֶׁאִמֵּר דִּאֲפָקוּהוּ לְמַטְטְרוֹן וּמַחֲיוּהוּ שִׁתִּין פּוֹלְסִין דְּנוֹרָא כִּי הִרְאָו לֹא לְאַחֵר לְפִי מַחֲשַׁבְתּוֹ הַבּוֹעֵרָת כְּדִי לְהוֹדִיעוֹ שֶׁאֵין שֵׁם אֵלָּא רְשׁוֹת א' בְּלִצְד וי"ל עוֹד מַחֲיוּהוּ ס' פּוֹלְסִין דְּנוֹרָא שֶׁנִּתְּסַף כֹּחַ הָאֵשׁ הַאֲכֹלָת מֵאֵשׁ הַגְּדוּלָּה שֶׁל מַעֲלָה לְגֹזֵר עַל אַחֵר גֹּזֵר דִּין קֶשֶׁה שֶׁאֵם אֵין אֲתָה אֹמֵר כִּי מַטְטְרוֹן מִה עֲשֵׂה. ר' עֲקִיבָא עָלָה בְּשָׁלוֹם וִירַד בְּשָׁלוֹם עָלָיו הַכְּתוּב אֹמֵר בַּח מִשְׁכְּנִי אַחֲרֶיךָ כו' שֶׁהִיא רַע"ק שֶׁלם כָּל מִיּוֹת הַשְּׁלִימוֹת וְכִשְׁהִגִּיעַ לְגִבּוֹל שֶׁכָּל הָאֲנוּשִׁי א"א לְהִגִּיעַ אֵלָיו עִמָּד וְלֹא הִרָס לַעֲלוֹת אֵל ה' וְע"כ נִאֲמַר עָלָיו מִשְׁכְּנִי אַחֲרֶיךָ וְגו' כְּלוּמַר שֶׁנִּתְּסַף אַחֵר הַמוֹשֵׁךְ וְלֹא נִכְנַס לְפָנִים מִן הַגִּבּוֹל וְאֵע"פ שֶׁהִשִּׁיג מִה שֶׁהִשִּׁיג אַחֵר לֹא טַעַם כְּטַעַמֹּתוֹ כו' ע"כ"ל:

40. Chagiga 15a

The Baraisa continues with the final one of the four who entered the Orchard:

R' AKIVA ASCENDED IN PEACE AND DESCENDED IN PEACE.^[62] And it is UPON HIM that THE VERSE STATES:^[63] "מִשְׁכֵּנִי אֶחְרִיךְ נְרוּצָה" – DRAW ME, WE WILL RUN AFTER YOU.

AND EVEN R' AKIVA was endangered: THE MINISTERING ANGELS WISHED TO SHOVE HIM away,^[64] but THE HOLY ONE, BLESSED IS HE, SAID TO THEM, "LEAVE THIS ELDER BE, FOR HE IS DESERVING TO MAKE USE OF MY HONOR."

The Gemara inquires:
What verse did [R' Akiva] expound so that he knew how to avoid glancing towards the area of the Divine Presence?

41. Rashi

מאי דרש. מהיכן הבין מקום השמינה שמהר שלא היצן שם א"נ
שלא טעה כמו שטעה אחר: דוגמא. דבר היכר העומד לדוגמא

42. Chida
R' Chaim Yosef Dovid Azulai
1724-1806

43. Berachos 60b

The Gemara cites a model for this attitude:

Like that incident involving R' Akiva: For he was once traveling along the road. When he reached a certain city, he requested lodgings but no one provided him any. He said: Whatever the Merciful One does is for the best. He went and slept in the field. Now, he had with him a rooster,^[64] a donkey and a lamp. The wind came and blew out the lamp; a cat came and ate the rooster; a lion came and ate the donkey. After suffering these losses, [R' Akiva] said: Whatever the Merciful One does is for the best. That very night, an army came and captured the city. [R' Akiva] said to them:^[65] Did I not tell you: Whatever the Holy One, Blessed is He, does^[66]

סי' תצ"ג דין צ"י. נוהגים שלא להסתפר
עד ל"ג לעומר וכו'. לכאורה
קשה על הטור וזוהר וזוהר
צ"ע דף ק"ג ס"ב פנחתי ופסקה עד עלתה.
ודברי חרצ פרי חדש צ"ע אינם מחישים
כאשר יראה הרוח. שוב ראיתי למהר"ד
לצודקהם שכתב שהר"ה מלא צספר יסן
עד פיוס עלתה. ונראה שכן היחס נסחה
הש"ס ויהי עיקרה. ומה שעישין שמה
צ"ג אפסר דרבי עקיבא היה כלל גדול
בהורה ולמדנה לכ"ד תלמידים ומהו ונשאר
העולם שום ויום ל"ג החחיל לשכית
לרצ"י ורצ"י מאיר ורצ"י יוקי וכו' ויחור
להם שהחזיר חחורה ולכן עושים שומחה.
וגם חחורו דהלולא דרצ"י צ"ע ל"ג.

44. Sanhedrin 101a

Another narrative about R' Eliezer's illness:

The Rabbis taught in a Baraisa: WHEN R' ELIEZER TOOK ILL, FOUR ELDERS, i.e. sages, CAME IN TO VISIT HIM. They were R' TARFON, R' YEHOASHUA,^[46] R' ELAZAR BEN AZARIAH AND R' AKIVA. R' TARFON SPOKE UP AND SAID to R' Eliezer: YOU ARE BETTER FOR ISRAEL

THAN A DROP OF RAIN, שְׁטִיפָה שֶׁל גִּשְׁמִיִּים בְּעוֹלָם הַזֶּה – FOR A DROP OF RAIN is beneficial IN THIS WORLD, וְרַבִּי בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא – WHEREAS MY MASTER, by teaching Torah, benefits us both IN THIS WORLD AND IN THE WORLD TO COME! גַּעְנָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – Then R' YEHOSHUA SPOKE UP AND SAID to R' Eliezer: טוֹב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִגִּלְגַּל הַחֶמֶס – YOU ARE BETTER FOR ISRAEL THAN THE VERY ORB OF THE SUN, שֶׁגִּלְגַּל הַחֶמֶס בְּעוֹלָם הַזֶּה – FOR THE ORB OF THE SUN provides light IN THIS WORLD,^[47] וְרַבִּי בְּעוֹלָם הַבָּא – WHEREAS MY MASTER provides light both IN THIS WORLD AND IN THE WORLD TO COME. גַּעְנָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן – Then R' ELAZAR BEN AZARIAH SPOKE UP AND SAID: טוֹב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵאָב וְאִמָּה – YOU ARE BETTER FOR ISRAEL THAN A FATHER AND MOTHER, שֶׁאָב וְאִמָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה – FOR A FATHER AND MOTHER create life IN THIS WORLD, וְרַבִּי בְּעוֹלָם הַבָּא – WHEREAS MY MASTER creates life both IN THIS WORLD AND IN THE WORLD TO COME.^[48] וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע רַבִּי אֶקִּיבָא וְאָמַר – Whereupon R' AKIVA SPOKE UP AND SAID to R' Eliezer: יְסוּרִין יְסוּרִין – PRECIOUS ARE SUFFERINGS, for they effect atonement for you!^[49] אָמַר לָהֶם – [R' ELIEZER] then SAID TO [THE OTHERS]: תְּסַמְכוּנִי וְאֶשְׁמָעָה דְּרַבִּי אֶקִּיבָא תַּלְמִידִי שְׁאָמַר חֲבִיבִין יְסוּרִין – SUPPORT ME,^[50] AND I SHALL HEAR THE WORDS OF AKIVA MY STUDENT, WHO SAID, “PRECIOUS ARE SUFFERINGS.” אָמַר לוֹ – [R' ELIEZER] thereupon SAID TO [R' AKIVA]: מֵאַיִן לָךְ – AKIVA, FROM WHERE do YOU derive THIS opinion? אָמַר – [R' AKIVA] SAID in reply: מִקְרָא אֲנִי דוֹרֵשׁ – I EXPOUND A BIBLICAL VERSE, which states:^[51] בֶּן־שְׁתַּיִם עָשָׂרָה שָׁנָה מִנְּשֹׂא בְמִלְכּוֹ וְהָמָשִׁים – MENASHEH WAS TWELVE YEARS OLD WHEN HE BECAME KING, AND HE REIGNED FIFTY-FIVE YEARS IN JERUSALEM ... AND HE DID EVIL IN THE EYES OF HASHEM. וְכָתוּב – AND IT IS WRITTEN elsewhere:

45. Berachos 61b

The Gemara cites a Baraisa which records how R' Akiva himself sacrificed his life for the love of God:

פַּעַם אֶחָת גָּזְרָה – The Rabbis taught in a Baraisa: תָּנוּ רַבָּנֵינוּ – ONCE, THE WICKED REGIME, i.e. the Roman government, DECREED שֶׁלֹּא יַעֲסִקוּ יִשְׂרָאֵל בַּתּוֹרָה – THAT THE JEWISH PEOPLE SHOULD NOT ENGAGE IN the study of THE TORAH. וּמָצְאוּ לְרַבִּי – PAPPUS BEN YEHUDAH CAME^[21] – אָמַר לוֹ – AS HE WAS CONVENING PUBLIC ASSEMBLIES – וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה – AND EN-GAGING IN the study of THE TORAH with them. אָמַר לֵיהֶם – [PAPPUS] SAID TO HIM, אַתָּה מַתְּוֹרָא מִפְּנֵי מַלְכוּת – “AKIVA, ARE YOU NOT AFRAID OF THE REGIME?”^[22] אָמַר לוֹ – [R' AKIVA] REPLIED TO HIM, אֲמַשּׁוּל לָךְ מִשָּׁל – “I WILL GIVE YOU A PARABLE that will explain my actions: לְמַה הַדָּבָר דּוּמָה – TO WHAT IS THIS SITUATION COMPARABLE? לְשׂוֹעֵל שֶׁהָיָה מֵהַלֵּךְ עַל גַּב הַנָּהָר – TO A FOX WHO WAS WALKING ALONGSIDE A RIVER, וְרָאָה דָּגִים שֶׁהָיוּ – AND SAW FISH THAT WERE GATHERING FROM PLACE TO PLACE, as they were fleeing something. אָמַר לָהֶם – [THE FOX] SAID TO [THE FISH], מִפְּנֵי מָה אַתֶּם בּוֹרְחִים – “FROM WHAT ARE YOU RUNNING AWAY?” אָמְרוּ לוֹ – THEY TOLD HIM,

מִפְּנֵי רֶשֶׁתוֹת שֶׁמְבִיאִין עָלֵינוּ כְּנִי אָדָם – FROM THE NETS THAT PEOPLE ARE BRINGING WITH WHICH TO CATCH US. – אָמַר לָהֶם – [THE FOX] SAID TO [THE FISH], – רְצוֹנְכֶם שֶׁתַּעֲלוּ לִבְשָׁה – IS IT YOUR WISH THAT YOU COME UP TO DRY LAND where you will be safe from the nets, כִּשֶׁם – AND WE SHALL DWELL TOGETHER, I AND YOU, – וְנִדְוֹר אָנִי וְאַתֶּם – JUST AS MY ANCESTORS DWELT WITH YOUR ANCESTORS? – אָמְרוּ לוֹ – [THE FISH] SAID TO HIM, אֵתָּה הוּא – ARE YOU THE ONE THEY DESCRIBE AS THE CLEVEREST OF THE ANIMALS? – לֹא פֶקֶח אַתָּה אֲלָא טֹפֵשׁ אַתָּה – YOU ARE NOT A CLEVER ONE BUT A FOOL! וְזוֹהוּ בְּמִקּוֹם חַיִּיתֵנוּ אָנִי – IF IN THE CLIMATE THAT SUSTAINS OUR LIFE WE ARE AFRAID, – IN THE CLIMATE THAT WILL INDUCE OUR DEATH, SHOULD WE NOT BE AFRAID ALL THE MORE SO? – עֲבָשׁוּ שֶׁאֵנוּ יוֹשְׁבִים – SO TOO IS THE SITUATION FACING US: – אִף אֲנִי – IF NOW, AS WE SIT AND ENGAGE IN THE STUDY OF THE TORAH, ABOUT WHICH IT IS WRITTEN,^[23] כִּי הוּא חַיִּיךָ – FOR IT IS YOUR LIFE AND THE LENGTH OF YOUR DAYS, אִם אָנֹכִי – we are nevertheless threatened by SUCH danger, – כִּי – IF WE WOULD PROCEED TO ABSENT OURSELVES FROM [THE TORAH], – we would be endangered ALL THE MORE SO! – אָמְרוּ – [THE SAGES] REPORTED: – לֹא הָיוּ יָמִים מְעַטִּים – IT WAS NOT EVEN A FEW DAYS – עַד שֶׁתִּפְסְדוּהוּ לְרֵבִי עֲקִיבָא – UNTIL THEY ARRESTED R' AKIVA – וְחִבְשׁוּהוּ בְּבֵית הָאֲסוּרִים – AND HELD HIM IN PRISON,^[24] – וְחִבְשׁוּהוּ אֶצְלוֹ – AND THEY ALSO ARRESTED PAPPUS BEN YEHUDAH – וְחִבְשׁוּהוּ אֶצְלוֹ – AND CONFINED HIM NEXT TO [R' AKIVA]. – אָמַר לוֹ – [R' AKIVA] SAID TO HIM, – אֵתָּה מִי הָבִיאָךְ – PAPPUS, WHO BROUGHT YOU HERE? – לָבִיאן – [PAPPUS] REPLIED TO HIM, – אֲשֶׁרִיךְ רֵבִי עֲקִיבָא – FORTUNATE ARE YOU, R' AKIVA, – שֶׁנִּתְפַּסְתָּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה – FOR YOU WERE APPREHENDED ON ACCOUNT OF WORDS OF TORAH! – אוֹי לוֹ לְפָפּוֹס – WOE IS TO PAPPUS, – שֶׁנִּתְפַּסַּע עַל דְּבָרִים בְּטָלִים – WHO WAS APPREHENDED ON ACCOUNT OF MEANINGLESS THINGS.^[25] – כִּשְׁעָה שֶׁהוֹצִיאוּ אֶת רֵבִי – WHEN THEY LATER TOOK R' AKIVA OUT TO FACE HIS EXECUTION,^[26] – וְזֶה זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע הָיָה – IT WAS THE TIME OF THE RECITAL OF THE *SHEMA*, – וְהָיוּ סוֹרְקִים אֶת בָּשָׂרוֹ בְּמוֹסְרֵי קוֹת שֶׁל בְּרָזֶל – AND THEY WERE COMBING HIS FLESH WITH IRON COMBS, – וְהָיָה – YET [R' AKIVA] WAS ACCEPTING UPON HIMSELF THE YOKE OF THE HEAVENLY KINGDOM.^[27] – רֵבִינוּ עַד כָּאן – HIS STUDENTS SAID TO HIM,^[28] – לִי תִלְמִידִי – [R' AKIVA] – אָמַר לָהֶם – “OUR TEACHER, EVEN TO THIS EXTENT?”^[29] – כָּל יְמֵי הָיִיתִי מַצְטָעֵר עַל פְּסוּקָה זוֹ – “ALL MY DAYS I WAS TROUBLED BY THIS VERSE, – אֲפִילוּ נֹטֵל אֶת – WITH ALL YOUR SOUL, meaning EVEN IF HE TAKES YOUR SOUL. – אָמַרְתִּי – I SAID TO MYSELF, – מָתַי יָבֹא לְיָדִי וְאֶקְוֶה – WHEN WILL [THE OPPORTUNITY] COME TO MY HANDS THAT I MAY FULFILL THIS VERSE? – וְעַכְשָׁיו שָׁבָא לְיָדִי – AND NOW THAT IT HAS COME TO MY HANDS, – לֹא אֶקְוֶה – SHOULD I NOT FULFILL IT?”^[30] – הָיָה מֵאֲרִיךְ בְּאֶחָד – [R' AKIVA] WAS DRAWING OUT THE WORD “*ECHAD*,” – עַד שֶׁנִּצְתָּה נִשְׁמָתוֹ בְּאֶחָד – UNTIL HIS SOUL DEPARTED WITH “*ECHAD*.”^[31] – וְנִצְתָּה בַּת קוֹל וְאָמְרָה – THE ECHO OF A VOICE EMANATED FROM HEAVEN AND PROCLAIMED: – שְׂוֹאָה – FORTUNATE ARE YOU, R' AKIVA, – שֶׁנִּתְפַּסְתָּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה – THAT YOUR SOUL DEPARTED AS YOU SAID – בְּאֶחָד – THE MINISTERING ANGELS SAID BEFORE THE HOLY ONE, BLESSED IS HE, – “THIS IS TORAH AND THIS IS ITS REWARD?”^[32] – “וְזוֹ תוֹרָה וְזוֹ שְׂכָרָה – O TO BE AMONG THOSE WHO DIE BY YOUR HAND, HASHEM, WHO DIE, etc. of old age.”^[34] – אָמַר לָהֶם – [GOD] REPLIED TO THEM: – “THEIR PORTION IS ETERNAL LIFE.”^[35] – אֲשֶׁרִיךְ רֵבִי עֲקִיבָא – FORTUNATE ARE YOU, R' AKIVA, – שֶׁאֵתָּה מְזוּמָן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא – FOR YOU ARE READY FOR THE LIFE OF THE WORLD TO COME.^[36]

46. Makkos 24b

The Gemara cites an earlier incident in which the words of one prophet (Zechariah) overrode the words of another prophet (Uriah):

ובבקר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא – Once, Rabban Gamliel, R' Elazar ben Azariah, R' Yehoshua and R' Akiva were traveling on the road [after the destruction of the Temple] ושמעו קול המונה של רומי מפלטה – and they heard the sound of the Roman crowds in the plaza of [Rome]^[26] מיל – one hundred and twenty mil [away], ונתחילו בוכין – and they started to weep. But R' Akiva was smiling. – ורבי עקיבא משחק – They asked him: מפני מה אתה משחק – For what reason are you smiling? – He replied to them: 'And you, for what reason are you weeping?' – They answered him: הללו כושנים שמשתחוים – 'These heathens who bow down to idols and burn incense to idolatry live in security and in calm, ואנו בית הדרם רגלי אלהינו שרוף – and we, the Temple which is the footstool of our God is consumed

– in fire – ולא נבכה – should we not weep?'

R' Akiva then explained why he smiled in the face of tragedy: – For this very reason I am smiling! – לכה אני מצחק – He said to them, ומא לעוברי רצונו כן – for if such is the reward for those who transgress His will, that they dwell in such security and calm, – אזרחי רצונו על אהת כמה וכמה – then for those who do His will, how much more so; how much greater reward can they expect!'

On another occasion they [the four Sages of the previous story] were coming up to Jerusalem after the destruction of the Temple. – When they reached Mount Scopus and were able to see the city of Jerusalem in its destruction, they rent their garments. – When they came to the Temple Mount – they saw a fox emerging from the Holy of Holies, – and they started to weep. But R' Akiva smiled. – For what reason are you smiling? – He replied to them, 'For what reason are you weeping?' – They said to him, 'A place about which it is written: *The non-Kohen who comes close shall be put to death* (Numbers 1:51), – ונחזר הקרב יומת' – and now foxes are walking about there!'^[27] Should we not weep?'

R' Akiva then explained why he was smiling:

– For this very reason I am smiling, – דבתיב – for it is written: – I will

summon trustworthy witnesses to testify for Me, [the two prophets] Uriah the Kohen and Zechariah ben Yeverechiah (Isaiah 8:2). – Now, what connection does Uriah have with Zechariah? – Uriah prophesied during the era of the First Temple, whereas Zechariah prophesied during the era of the Second Temple; why then are they mentioned together? – Rather, the two prophets are mentioned together because by doing so Scripture made the prophecy of Zechariah dependent upon the prophecy of Uriah. – In the prophecy of Uriah it is written:^[28] – 'Zion will be plowed like a field [etc.]' (Micah 3:12). – In the prophecy of Zechariah it is written: – 'Old men and old women will yet sit in the streets of Jerusalem.'^[29]

R' Akiva concludes:

– As long as the prophecy of Uriah had not been fulfilled, – I had feared that the prophecy of Zechariah would not be fulfilled. – Now that the prophecy of Uriah has been fulfilled, and Jerusalem and the Temple Mount are totally desolate, – it is obvious that the prophecy of Zechariah will be fulfilled.'

They [R' Akiva's colleagues] thereupon said to him in these words: – 'Akiva, you have comforted us; Akiva, you have comforted us.'